

Kenniscentra in Nederland

Kenniscentra in Nederland

Een inventariserend onderzoek naar
kenmerken en groei
van het aantal kenniscentra

Werkdocument 88

Dr. Evert Ketting

Sociaal en Cultureel Planbureau
Den Haag, december 2002

Het Sociaal en Cultureel Planbureau is ingesteld bij Koninklijk Besluit van 30 maart 1973.

Het Bureau heeft tot taak:

- a wetenschappelijke verkenningen te verrichten met het doel te komen tot een samenhangende beschrijving van de situatie van het sociaal en cultureel welzijn hier te lande en van de op dit gebied te verwachten ontwikkelingen;
- b bij te dragen tot een verantwoorde keuze van beleidsdoelen, benevens het aangeven van voor- en nadelen van de verschillende wegen om deze doeleinden te bereiken;
- c informatie te verwerven met betrekking tot de uitvoering van interdepartementaal beleid op het gebied van sociaal en cultureel welzijn, teneinde de evaluatie van deze uitvoering mogelijk te maken.

Het Bureau verricht zijn taak in het bijzonder waar problemen in het geding zijn, die het beleid van meer dan één departement raken.

De minister van Volksgezondheid, Welzijn en Sport is als coördinerend minister voor het sociaal en cultureel welzijn verantwoordelijk voor het door het Bureau te voeren beleid. Omtrent de hoofdzaken van dit beleid treedt de minister in overleg met de minister van Algemene Zaken, van Justitie, van Binnenlandse Zaken en Koninkrijkrelaties, van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen, van Financiën, van Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer, van Economische Zaken, van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij, van Sociale Zaken en Werkgelegenheid.

© Sociaal en Cultureel Planbureau, Den Haag 2002

Werkdocument 88

Omslagontwerp: Bureau Stijlzoorg, Utrecht

ISBN 90-377-0122-1

Sociaal en Cultureel Planbureau

Parnassusplein 5

2511 VX Den Haag

Telefoon (070) 340 70 00

Fax (070) 340 70 44

Website: www.scp.nl

E-mail: info@scp.nl

Inhoud

Voorwoord	7
Samenvatting	9
1 Inleiding	12
2 Doel en werkwijze van het onderzoek	15
2.1 Onderzoeksdoelen	15
2.2 Werkwijze	15
3 Terreinverkenning	19
3.1 De omschrijving 'kenniscentrum'	19
3.2 Kenniscentrum en soortgelijke benamingen	20
3.3 Naar een operationele definitie van kenniscentrum	22
3.4 Kennisinstellingen: de meest populaire benamingen	29
3.5 Conclusies	26
4 De verbreiding van kenniscentra	28
4.1 Inleiding	28
4.2 Toename aantal kenniscentra	29
4.3 Kenniscentra in ontwikkeling	31
4.4 Ontstaanswijze van de onderzochte kenniscentra	34
4.5 Benamingen vóór de omvorming tot kenniscentrum	36
4.6 Organisatorische setting	37
4.7 Conclusies	37
5 Aard van de kenniscentra	39
5.1 Beleidsterreinen	39
5.2 Samenwerking en overlap	40
5.3 Conclusies	41
6 Financiering van kenniscentra	42
6.1 Inleiding	42
6.2 Financieringsbronnen	42
6.3 Karakter van de financiering	44
6.4 Motivering van subsidie door overheden	44
6.5 Conclusies	45

7	Funcities en activiteiten van kenniscentra	46
7.1	Inleiding	46
7.2	Funcities	46
7.3	Activiteiten	47
7.4	Afnemers van kennis	49
7.5	Evaluatie van het eigen functioneren	49
7.6	Conclusies	50
8	Wat zijn <i>échte</i> kenniscentra	51
8.1	Inleiding	51
8.2	Voor een kenniscentrum noodzakelijke functies	51
8.3	Een voorstel tot omschrijving van een kenniscentrum	53
	Slotbeschouwing	55
	Bijlagen	
	Bijlage 1 Vragenlijst eerste ronde	61
	Bijlage 2 Vragenlijst tweede ronde	65
	Bijlage 3 Overzicht respondenten	69
	Publicaties van het SCP	73

Voorwoord

Eind 2001 heeft de toenmalige minister van Grote Steden en Integratiebeleid, drs. R.H.L.M. van Boxtel, het Sociaal en Cultureel Planbureau verzocht een inventariserend onderzoek te doen naar kenniscentra, hun kenmerken, financiering en onderlinge verhouding. Het ministerie constateerde dat het aantal kenniscentra snel toenam en vreesde wildgroei.

Het bureau heeft dr. E. Ketting aangezocht om het onderzoek te verrichten. D. Niggebrugge, medewerker van het SCP, heeft ondersteunende werkzaamheden uitgevoerd.

In oktober zijn de resultaten van het onderzoek besproken op een door het SCP georganiseerde invitationale conference, waaraan vertegenwoordigers uit de sfeer van beleid, wetenschap en kennisinstellingen hebben deelgenomen.

Net als alle andere SCP-rapporten is ook dit document beschikbaar via www.scp.nl.

Prof. dr. Paul Schnabel
Directeur Sociaal en Cultureel Planbureau

Samenvatting

Dit onderzoek is uitgevoerd op verzoek van de minister van Grote Steden en Integratie-Beleid, en heeft als aanleiding de snelle groei van het aantal kenniscentra, die mogelijk wijst op wildgroei. Het doel ervan is een inventarisatie te maken van kenniscentra, hun kenmerken, financiering en onderlinge verhouding.

Er zijn 115 bestaande kenniscentra geïdentificeerd die actief zijn op de beleidsterreinen van de 10 bij het GS-beraad betrokken ministeries. Daarvan hebben 78 een eerste, en een selectie van 17 daaruit een tweede vragenlijst ingevuld. In oktober zijn de resultaten besproken op een door het SCP georganiseerde *invitationale conference*. De conclusies van die bespreking vormen de basis van de slotbeschouwing.

Het aantal kenniscentra is, vooral na 1998, snel toegenomen en deze toename duurt voort. Er zijn 22 kenniscentra in ontwikkeling gevonden. De snelle toename is begrijpelijk in het licht van de 'Nederland Kennisland' inspanningen (de Digitale Delta) en de snelle ontwikkeling van het internet, die een belangrijke ontstaansgrond vormt.

De toename is echter vooral optisch, in die zin dat de toename veel meer een gevolg is van de tendens dat bestaande instellingen, al of niet met reden, zich als kenniscentrum gaan manifesteren, en veel minder doordat er daadwerkelijk nieuwe kenniscentra ontstaan. Behalve de tot kenniscentrum 'omgevormde' bestaande instellingen verschijnen er twee nieuwe typen kenniscentra: zelfstandige kleine kenniscentra en afdelingen van bestaande instellingen met een kenniscentrum functie. Deze beide nieuwkomers zijn bijna allemaal klein (< 10 fte). Qua aantal vertegenwoordigen zij een ruim derde van de kenniscentra en qua omvang (aantal fte) slechts 2,2%!

Er is sprake van terminologische wildgroei rond kennisinstellingen. Enerzijds wordt het begrip 'kenniscentrum' op zeer uiteenlopende typen instellingen toegepast; anderzijds zijn er veel verwante begrippen in omloop gekomen (kennisnetwerk, kennisbank, etcetera). De betekenis van die begrippen is eveneens onhelder. Gevolg hiervan is dat het veld van de kenniscentra niet meer kan worden afgebakend.

Opvallend veel kenniscentra zijn actief op het gebied van arbeid en gezondheid. Daarna volgen de beleidsterreinen volksgezondheid (in ruimere zin), ruimtelijke ordening, verkeer en waterstaat, en onderwijs. Door de minister van vws wordt een uitgesproken kenniscentra-beleid gevoerd. Hier zijn ook de meeste kenniscentra in ontwikkeling.

De meeste kenniscentra werken structureel met verscheidene partners samen; zij functioneren vaak binnen een netwerkstructuur. Zij zijn zelf niet van oordeel dat er sprake is van substantiële onderlinge overlap. Tegelijkertijd neigen zij er wel toe

onderlinge concurrentie en zelfs wildgroei op hun terrein als problemen te zien. De kenniscentra zijn in zeer hoge mate afhankelijk van overheidsfinanciering, naast landelijk ook provinciaal. Het bedrijfsleven speelt een bescheiden rol. Kenniscentra genereren slechts marginaal eigen inkomsten.

De belangrijkste functies van kenniscentra zijn: het verzamelen en ordenen van kennis, het beschikbaar stellen en zelfs actief verspreiden daarvan, en het als makelaar bemiddelen tussen vragers en aanbieders van kennis. De kern van ieder kenniscentrum is de eigen website, waarop meestal niet alleen 'eigen' kennis wordt aangeboden, maar ook systematische verwijzingen naar kennis elders. Dit is vaak nog sterk in ontwikkeling en daardoor nog voor verbetering vatbaar. Verder organiseren kenniscentra symposia en dergelijke, en de meeste doen ook zelf onderzoek. Het laatste is vooral een gevolg van het feit dat nogal wat onderzoeksinstituten zich kenniscentrum zijn gaan noemen.

De kenniscentra zien de overheid als verreweg de belangrijkste afnemer van hun kennis. De tevredenheid van de afnemers, kwantitatief en kwalitatief, zien zij als het belangrijkste evaluatiecriterium voor hun functioneren. Over hun eigen functioneren zijn de centra gematigd tot zeer tevreden.

Gegeven de terminologische verwarring wordt een voorstel gedaan tot omschrijving van een kenniscentrum, zoals die idealiter zou kunnen luiden:

'Een kenniscentrum is een organisatorische eenheid, die primair en minimaal tot taak heeft gefundeerde kennis over specifieke thema's beschikbaar te stellen en door te verwijzen naar gerelateerde kennis elders, met als doel externe kennisvragers, die deze kennis voor praktische doeleinden behoeven, actief, snel en effectief de betreffende kennis te kunnen laten vinden. Een gespecialiseerde website is hiervoor een gebruikelijk medium.'

Deze omschrijving doet vooral recht aan de eis dat kenniscentra een actieve rol zouden moeten vervullen als intermediair tussen aanbieders van wetenschappelijk gefundeerde kennis en vragers die deze kennis behoeven voor het oplossen van praktijkproblemen. De rol van 'bemiddelaar' en 'vertaler naar de praktijk' is hierin cruciaal.

Uit het onderzoek blijkt voorts dat met name nieuwe kenniscentra een brugfunctie proberen te vervullen tussen enerzijds de ontwikkeling van nieuwe kennis en anderzijds de vraag naar in de praktijk toepasbare kennis. Zij vervullen als het ware de rol van kennismakelaar. Om echt makelaar te kunnen zijn zou het kennisaanbod mede vraag-gestuurd moeten zijn, maar daarvan blijkt nauwelijks sprake: de meeste kenniscentra worden door de rijksoverheid gefinancierd. De nieuwe kenniscentra hebben hun sturing door de vraag anders vorm gegeven, bijvoorbeeld door het organiseren van bijeenkomsten en symposia voor hun gebruikers of door het instellen van een adviesraad van gebruikers.

Indien een kenniscentrum meer wil zijn dan alleen een portal, en ook zelf kennis wil genereren, lijkt inbedding in een grotere organisatorische eenheid voor de hand te liggen. Het is een formule die zich hier en daar in de praktijk ontwikkelt. Het voordeel van deze constructie is dat de kwaliteit van de aangeboden kennis gewaarborgd lijkt door de directe koppeling met institutioneel opgebouwde expertise. Met name voor kleine kenniscentra blijkt het vaak moeilijk om te bepalen welke kennis van welke leverancier voldoende valide, up-to-date, of relevant is.

Daartegenover staan echter ook nadelen. Zo zal een directe koppeling aan één instelling er toe leiden dat vooral de kennis van die ene instelling beschikbaar wordt gesteld, ten koste van het aanbod van anderen. Daarnaast vormt zo'n kenniscentrum institutioneel onderdeel uit van de aanbodkant van kennis, hetgeen de typische makelaarsfunctie bemoeilijkt.

Wat betreft de rol van de overheid zijn twee benaderingen denkbaar. In de eerste stelt de overheid zich op het standpunt dat een ruime en vrij toegankelijke hoeveelheid kennis een basisvoorwaarde vormt voor het functioneren van de moderne informatiemaatschappij, en voor een optimaal functionerende overheid daarbinnen. In dat geval ligt het voeren van een generiek kenniscentra beleid voor de hand.

Daartegenover staat de benadering waarbij de overheid het kenniscentrum opvat als een nieuw beleidsinstrument waarmee maatschappelijke ontwikkelingen kunnen worden bijgestuurd, of waarbij zij tenminste worden gezien als een noodzakelijke voorwaarde voor bijsturing. In de huidige praktijk komt vooral deze laatste het meest voor.

Vooralsnog is er geen reden om bevreesd te zijn voor wildgroei. Bedacht dient te worden dat nieuwe kenniscentra, met hun specifieke makelaarsfunctie, nog maar een tamelijk marginaal verschijnsel vormen. Juist omdat het nog om een jonge en nieuwe formule van bescheiden omvang gaat, is het wellicht raadzaam om deze ontwikkeling vooralsnog weliswaar kritisch te volgen, maar deze ook even de kans te geven om haar eigen optimum te vinden.

1 Inleiding

Dit inventariserende onderzoek naar kenniscentra is uitgevoerd op verzoek van de Minister van Grote Steden en Integratie-Beleid. Aanleiding hiervoor is de snelle toename van het aantal kenniscentra gedurende de laatste jaren, waardoor de indruk is ontstaan dat er mogelijk sprake is van wildgroei aan kenniscentra.

Het onderzoek is in een korte periode uitgevoerd, tussen december 2001 en begin april 2002. Hierdoor was het niet mogelijk om op alle onderzoeksvragen een gedetailleerd antwoord te formuleren. Op enkele punten is wellicht nog een gerichte verdiepingsslag wenselijk.

Op 18 oktober 2002 zijn de resultaten van het onderzoek besproken op een door het SCP georganiseerde *invitational conference*, waaraan ruim twintig vertegenwoordigers uit de sfeer van beleid, wetenschap en de kennisinstellingen deelnamen. De resultaten van deze bespreking zijn enerzijds verwerkt in dit rapport, en anderzijds vormden zij de basis van de slotbeschouwing.

De resultaten van het onderzoek laten zien dat er weliswaar sprake is van een zeer snelle groei in het aantal kenniscentra, maar die groei blijkt voornamelijk optisch. De meeste nieuwe kenniscentra zijn namelijk bestaande instellingen die zich geheel of gedeeltelijk tot een kenniscentrum hebben omgedoopt, en voorzover het echt nieuwe centra betreft, zijn deze vrijwel zonder uitzondering klein tot zeer klein. Gemeten naar het aantal nieuw ontstane arbeidsplaatsen is deze groei gering; eerder in de sfeer van tientallen dan van honderdtallen.

Het onderzoek maakt echter vooral een andere ontwikkeling duidelijk: er is langzamerhand sprake is van een enorme wildgroei aan terminologie rond kennisinstellingen. De betekenis van het begrip 'kenniscentrum' is volstrekt onduidelijk geworden, en daarnaast is er een groot aantal concurrerende begrippen ontstaan, waarvan de betekenis evenmin helder is. Deze terminologische wildgroei heeft dit onderzoek gecompliceerd, omdat niet meer kon worden bepaald waar het veld van de kenniscentra begint en eindigt. Hierdoor was het object van onderzoek namelijk niet echt vast te stellen, en kreeg het onderzoek in bepaalde opzichten meer het karakter van een speurtocht dan van een gerichte inventarisatie. Zelfs is de conclusie getrokken dat meer gericht onderzoek naar het functioneren van kenniscentra pas mogelijk wordt nadat de terminologische mist enigszins is opgetrokken.

Een andere complicerende factor voor het onderzoek is geweest dat het veld van onderzoek ook beleidsmatig moeilijk is af te bakenen. Het onderzoek richtte zich op kenniscentra die van belang zijn voor het Grote Steden Beleid (GSB). In de praktijk blijkt echter dat het aantal kenniscentra dat (mogelijk) relevant is voor dit beleid, zowel op landelijk, alsook op provinciaal en gemeentelijk niveau, snel toeneemt. Het

is hierdoor niet meer goed mogelijk een scheidslijn te trekken tussen ‘GSB relevante’ en overige kenniscentra. Bij het zogeheten ministeriële GSB-beraad zijn tien ministers betrokken. Omdat er geen operationeel criterium kon worden geformuleerd voor wel of niet ‘GSB-relevant’ is er in het onderzoek voor gekozen om in principe alle kenniscentra die werkzaam zijn op de terreinen van de tien betrokken ministers in het onderzoek te betrekken.

De omvorming van bestaande instellingen tot een kenniscentrum en de snelle toename van het aantal nieuwe kleine kenniscentra is even opmerkelijk als begrijpelijk. De volgende achtergrondontwikkelingen spelen hierbij namelijk een belangrijke rol.

Door het kabinet wordt een gericht stimuleringsbeleid gevoerd om de Nederlandse economie (nog) meer het karakter van een kennis economie te geven. Er zijn en worden grote investeringen gedaan in de Nederlandse kennisinfrastructuur, met name via het ices-kis-programma. De ontwikkeling van kenniscentra, met name op voor de economie belangrijke terreinen, past in deze ontwikkeling. Kenniscentra in de ‘harde’ sectoren refereren hier regelmatig aan. Het gaat hierbij vooral om de kenniscentra die gelieerd zijn aan, of onderdeel vormen van de TH Delft (zoals het ‘Delft Cluster’) en de centra in Wageningen, die deels ook worden gestimuleerd door verzelfstandiging van afdelingen van het ministerie van Inv en onderbrenging daarvan in Wageningen Kenniscentrum. Deze ontwikkelingen stimuleren waarschijnlijk op hun beurt de omvorming van bestaande instellingen tot kenniscentra in aangrenzende sectoren.

De ontwikkeling van en tot kenniscentra heeft daarnaast direct te maken met de digitalisering van de maatschappij. In zekere zin zijn kenniscentra ‘op het web geboren’. Het internet biedt organisaties de mogelijkheid om hun kennis en deskundigheid gericht en op effectieve wijze aan veel doelgroepen ter beschikking te stellen. Ook deze ontwikkeling is door het Kabinet krachtig gestimuleerd door middel van omvangrijke stimuleringsprogramma’s zoals ‘De Digitale Delta’. De enorme voorraad aan informatie en kennis die hierdoor op het internet beschikbaar is gekomen, en die door velen niet meer valt te overzien, vraagt zelf ook weer om ‘wegwijzers’ die aangeven waar precies welke kennis en informatie kan worden verkregen. Veel kenniscentra springen in dit gat van behoefte aan betrouwbare en gerichte ‘portals’. Goede voorbeelden hiervan zijn het ick ro voor de ruimtelijke ordening, het Kennisnetwerk cur voor de bouw, en het Kenniscentrum Grote Steden en het KennisNetwerk Sociaal Beleid voor de lokale beleidsontwikkeling. Zij zijn de nieuwe intermediären tussen vragers naar specifieke kennis en informatie en het grote aantal aanbieders hiervan. Het is beslist geen toeval dat kenniscentra zich juist in het digitale tijdperk ontwikkelen. Een kenniscentrum zonder gespecialiseerde website is vrijwel ondenkbaar. Sommige kenniscentra zijn ook zuivere ict centra.

Een belangrijk mechanisme dat zich hier ontwikkelt is het volgende. Een gespecialiseerd instituut op een bepaald gebied, dat voorheen de functies van onderzoek,

documentatie, voorlichting en beleidsadvisering vervulde ziet door de snelle ontwikkeling van het internet plotseling mogelijkheden om potentiële afnemers van zijn kennis en kunde veel gerichter te bedienen. Het creëert daartoe een specifieke website, met diverse links naar verwante websites, over een bepaald thema waar veel vraag naar kennis en informatie bestaat. De afdeling die op dat thema gespecialiseerd is, en die de website voedt en beheert, wordt vervolgens omgedoopt tot kenniscentrum of expertisecentrum. Dit mechanisme verklaart voor een belangrijk deel het ontstaan van websites ('kenniscentra') als het 'Informatiepunt Lokale Veiligheid' bij de VNG en verschillende 'expertisecentra' bij het NIZW.

Kenniscentra trachten ook tot op zekere hoogte de aloude kloof te dichten tussen enerzijds vragen van de praktijk naar oplossingsstrategieën die bewezen hebben het gewenste effect te sorteren, en anderzijds wetenschappelijke kennis, die eerst 'vertaald' moet worden om praktisch hanteerbaar en toepasbaar te kunnen zijn. Dit lijkt met name een belangrijk achterliggend motief te zijn in sommige 'zachte' sectoren als die van vws, szw, en ten dele het Grote Steden Beleid. De vraag is dan 'welke strategie werkt?'. Het kenniscentrum is in dit geval de instantie die de ervaringen van anderen inventariseert, oplossingsstrategieën valideert, en min of meer pasklare oplossingen aanbiedt aan instanties die met dezelfde problemen worden geconfronteerd.

Patronen in de onderzoeksresultaten wijzen tenslotte deels ook op een zichzelf versterkend effect. De recente snelle groei van kenniscentra op diverse terreinen heeft mogelijk een beeld doen ontstaan van kenniscentra zijnde dé oplossing voor moderne praktijkvraagstukken, waardoor bestaande instellingen worden gemotiveerd zich tot kenniscentra om te vormen. Wie als instelling in het digitale tijdperk wil meetellen, lijkt er verstandig aan te doen zichzelf niet als 'onderzoeksinstituut' of als 'informatie en documentatiecentrum' te afficheren, maar beter als 'kenniscentrum'. Eerstgenoemde benamingen hebben een wat stoffig imago gekregen.

Diverse opmerkingen gemaakt in de voor dit onderzoek ontwikkelde enquête onder de kenniscentra bevestigen dit mechanisme. Dit gaat zelfs zover dat sommige centra zich ronduit ergeren aan het feit dat 'iedereen zich tegenwoordig kenniscentrum noemt'. Die ergernis is deels begrijpelijk: een simpele zoektocht op het internet leert dat er daar inmiddels meer 'kenniscentra' dan 'onderzoeksinstituten' te vinden zijn. En dat maakt het weer begrijpelijk dat een meerderheid van de onderzochte kenniscentra het eens is met de stelling dat 'kenniscentrum' vooral een modieus begrip is, dat toevallig goed ligt bij beleidsmakers en subsidiegevers. Vooral in deze zin is de spectaculaire groei van het verschijnsel kenniscentra voornamelijk optisch.

2 Doel en werkwijze van het onderzoek

2.1. Onderzoeksdoelen.

Achtergrond van het onderzoek is bezorgdheid bij het kabinet en de Tweede Kamer over een mogelijke wildgroei aan kenniscentra. Het primaire doel is een inventarisatie uit te voeren van kenniscentra, en ontwikkelingen in dit veld in kaart te brengen.

Hiertoe zijn de volgende onderzoeksvragen geformuleerd:

1. *Wat is een kenniscentrum?*

In hoeverre is er sprake van eenduidige begripsvorming van ‘kenniscentrum’?

Welke functies zouden instellingen minimaal dienen te vervullen wil er sprake zijn een kenniscentrum?

2. *Welke kenniscentra zijn er en welke zijn in oprichting?*

Is het mogelijk om te komen tot een limitatieve opsomming van kenniscentra (in ontwikkeling)?

3. *Welke kenniscentra worden medegefinancierd door de overheid?*

4. *Welke motieven zijn er om kenniscentra op te richten?*

Voorzien kenniscentra in een maatschappelijke behoefte, waarin niet door de markt wordt voorzien, en wat is de rol van de overheid hierbij?

5. *Wat zijn de aard en omvang van de kenniscentra?*

Wat zijn missie en doel van de kenniscentra? Wat is hun aanpak? Welke activiteiten verrichten zij? Welke resultaten worden geboekt?

6. *Hoe verhouden de kenniscentra zich onderling?*

Is er sprake van overlap, zowel inhoudelijk als qua werkwijze?

7. *Welke ontwikkelingen doen zich voor in het veld van de kenniscentra?*

Is er sprake van samenwerking en welke inhoudelijke ontwikkelingen zijn er eventueel waar te nemen?

2.2. Werkwijze.

Het onderzoek is in vijf stappen uitgevoerd:

1. Inventariseren van het vóórkomen van kenniscentra op het internet.

2. Beeldvorming van kenmerken van kenniscentra via bestudering van gevonden websites.

3. Opstellen en via e-mail verzenden van een vragenlijst aan gevonden kenniscentra.

4. Opstellen en via e-mail verzenden van een vervolglyst aan een selectie uit 3.

5. Overleg/correspondentie met enkele deskundigen op het gebied van kenniscentra naar aanleiding van voorlopige onderzoeksresultaten.

Ad 1. Inventarisatie op het internet.

In eerste instantie is met behulp van zoekmachines op het internet gezocht naar documenten waarin het woord 'kenniscentrum' voorkomt. Dit leverde extreem hoge aantallen documenten op (in de tienduizenden, afhankelijk van gebruikte zoekmachine). Daarna is gezocht met behulp van een combinatie met een ander zoekwoord, bijvoorbeeld 'kenniscentrum' en 'gezondheid' (1630 documenten). De eerste ongeveer tweehonderd van de genoemde documenten zijn vervolgens bekeken vanuit de vraag of er verwijzingen in zaten naar bestaande kenniscentra. Doordat er sprake is van grote aantallen dubbelstellingen van genoemde kenniscentra in de documenten is de netto opbrengst betrekkelijk klein.

In aanvulling hierop is op dezelfde wijze gezocht naar kenniscentra via de sites van de tien bij het overleg Grote Steden Beleid betrokken ministeries. Alle ministeries hebben een eigen website voorzien van een zoekmachine, die dit zoeken mogelijk maakt. Deze methode leverde slechts kleine aantallen nieuwe kenniscentra op. De meeste bleken al gevonden via de eerste methode.

Er is daarnaast vooral ook gezocht naar zogeheten 'portals', dat wil zeggen: websites die als wegwijzer fungeren op een bepaald themagebied. Rondom het thema 'kenniscentra' zijn er hiervan slechts enkele, overigens zeer nuttige, gevonden op deelgebieden.

Er is niet alleen gezocht met het zoekwoord 'kenniscentrum', maar ook met verscheidene verwante woorden als kennisnetwerk, kennisinstituut, etcetera. Dit omdat al snel duidelijk werd dat met dergelijke begrippen vaak vrijwel hetzelfde wordt aangeduid als met het begrip 'kenniscentrum' (zie hierover later uitvoerig). Tenslotte is gebruik gemaakt van diverse brochures en rapporten van kenniscentra.

Uiteindelijk zijn zo bijna 130 kennisinstellingen geïdentificeerd, die waarschijnlijk kenniscentra zouden zijn.

Ad 2. Kenmerken van de aangetroffen kenniscentra.

Nadat de centra geïdentificeerd waren, dat wil zeggen dat de naam en soms ook het internet adres in een document gevonden waren, werd de website van elk centrum bezocht en bestudeerd. Tevoren is hiertoe een checklist opgesteld van relevante aspecten. Een kleine 10% van de centra waarnaar in gevonden internetdocumenten werd verwezen, heeft zelf (nog) geen website, of die is onvindbaar. Het onderzoek kent in deze zin methodologische beperking: centra zonder (vindbare) website zijn buiten het onderzoek gevallen. Overigens is dit niet van groot belang omdat het onderhouden van een gespecialiseerde website een basiskenmerk is van vrijwel alle kenniscentra, ook van die welke niet via het web, maar op andere manieren zijn gevonden. Van sommige kenniscentra is de website onvindbaar omdat deze alleen toegankelijk is voor (betalende) leden, of omdat de informatie gevoelig is, zoals bij enkele kenniscentra in de sfeer van politie en justitie.

Op de websites is met name bestudeerd wat de missie en de functies/taken van de centra zoal zijn. Dit vormde mede de basis voor de ontwikkeling van de vragenlijsten die later naar de centra zijn verstuurd.

Ad 3. Opstellen en verzenden eerste vragenlijst.

Uitgaande van de onderzoeksvraagstelling en de op websites gevonden voorlopige informatie over kenniscentra is een eerste korte vragenlijst opgesteld (zie Bijlage 1).

De vragen hadden betrekking op:

- begripsbepaling en organisatievorm (kenniscentrum en/of ander type instelling);
- ontstaansgeschiedenis (met name naamswijziging bestaande dan wel nieuwe instelling),
- omvang, functies en activiteiten, en
- werkgebied en financiering.

De vragenlijst is per e-mail verzonden in de periode eind december 2001 tot medio januari 2002, naar 121 geïdentificeerde centra waarvan een e-mail adres kon worden achterhaald. Na ongeveer drie weken is een reminder gestuurd naar centra die nog niet hadden gerepondeerd. Bij zes centra kon de lijst niet per e-mail worden 'gepost' (als 'undeliverable' geretourneerd), zodat 115 centra daadwerkelijk bereikt zijn. Na ongeveer vijf weken was van 85 centra (74%) de ingevulde vragenlijst ontvangen. Dit is een redelijk hoog responspercentage. Enkele na 10 februari 2002 ontvangen lijsten zijn niet meer in het bestand opgenomen.

Door vijf centra werd bericht dat men geen interesse of zelfs bezwaar had om aan het onderzoek mee te werken. Van de overige 25 centra waarvan geen bericht meer is ontvangen, is de reden van niet-responderen onbekend. Zeven (gedeeltelijk) ingevulde vragenlijsten werden niet in het responsbestand opgenomen; in zes gevallen omdat de respondent, blijkens de ingevulde lijst, te weinig als kenniscentrum kon worden beschouwd, en in één geval omdat de lijst niet voor het kenniscentrum, maar voor een andere organisatorische eenheid was ingevuld. Uiteindelijk is hierdoor een bestand ontstaan van 78 bruikbare protocollen.

De non-respons (exclusief degenen die als niet een kenniscentrum zijnde werden uitgesloten) komt redelijk overeen met de te verwachten respons op dit beleidsterrein. Van de dertig centra die niet hebben gerepondeerd zijn er zes werkzaam op het gebied van de volksgezondheid, vier op het terrein van water/zee, eveneens vier op dat van verkeer en vervoer, en nogmaals vier op het gebied van justitie. De overige acht zijn verdeeld over diverse andere beleidsterreinen. Dit komt redelijk overeen met de respons, die aangeeft dat de meeste kenniscentra te vinden zijn op het terrein van volksgezondheid (inclusief arbo-problematiek). Er is evenwel sprake van een geringe respons van kenniscentra in de sfeer van water/zee en van justitie. Van de vijf kenniscentra op het gebied van water/zee heeft er slechts één aan het onderzoek meegewerkt, en van de zes op justitieel gebied slechts twee. Op deze beide punten is het beeld derhalve vertekend.

Ad 4. Opstellen en verzenden tweede vragenlijst

Besloten is een verdiepingsslag uit te voeren door onder een beperkt aantal responderende centra een meer gedetailleerde tweede vragenlijst te verspreiden. Doel hiervan was vooral om kwalitatieve aanvullende informatie te verzamelen onder de voor dit

onderzoek meest relevante centra. Deze tweede lijst bevatte vragen over (zie Bijlage 2):

- Afnemers van kennis,
- Resultaten van de centra in vergelijking met hun doelstellingen,
- Financieringswijze en reden financiële ondersteuning,
- Samenwerking c.q. concurrentie met andere centra,
- Kenmerken van, en terminologie rondom 'kenniscentra'.

Tussen 5 en 10 februari zijn 26 van deze vervolgvragenlijsten verzonden naar kenniscentra die genoemd worden zijnde van belang voor het grotestedenbeleid, plus enkele belangrijke kenniscentra die niet direct in verband worden gebracht met dit beleid maar die wel van centraal belang zijn voor de ministeries die bij het grotestedenbeleid zijn betrokken.

Eind februari waren 17 van deze lijsten (65%) ingevuld geretourneerd.

5. Overleg met deskundigen

Met een klein aantal personen dat zich specifiek heeft beziggehouden met de ontwikkeling van kenniscentra is gecorrespondeerd en mondeling of telefonisch overlegd over de voorlopige resultaten van het onderzoek.

3 Terreinverkenning

3.1. De omschrijving 'kenniscentrum'

Het begrip 'kenniscentrum' is een neologisme van recente datum. In de Dikke van Dale, twaalfde uitgave, van 1992, ontbreekt het woord nog. In de editie van 1999 komt het voor het eerst voor, en wordt dan omschreven als een 'instelling of bedrijfs onderdeel waar onderzoek naar een verschijnsel of de ontwikkeling van nieuwe technologie geconcentreerd is' (p. 1585). Ook wordt in deze editie het begrip 'kennisinstituut' voor het eerst gedefinieerd, namelijk als 'instituut waar onderzoek naar en/of onderwijs over bepaalde verschijnselen plaatsvindt zoals een hoge school of universiteit'. Wat opvalt, is dat deze beide omschrijvingen nauwelijks overeenkomen met het karakter, de functies en de activiteiten van de instellingen die blijkens dit onderzoek achter de naam kenniscentrum schuilgaan. Kenniscentra blijken zeker niet primair onderzoeksinstellingen te zijn, hoewel een belangrijk deel ervan wel mede onderzoek verricht. Voorzover er een algemene noemer te ontdekken valt, is dat veeleer het voor bepaalde doelgroepen systematiseren en praktisch hanteerbaar en beschikbaar maken van onderzoeksresultaten. Ook de term 'kennisinstituut' (waarvan er overigens veel minder zijn) blijkt in de praktijk een andere betekenis te hebben dan hierboven genoemd wordt. Het zijn namelijk zeker geen hoge scholen of universiteiten, maar voornamelijk gespecialiseerde instituten die voorheen 'onderzoeksinstituut' of 'onderzoekscentrum' heetten, en die geleidelijk meer het accent leggen op het doorvertalen van onderzoeksresultaten naar oplossingsstrategieën voor praktijkproblemen.

Voor het overige kan worden geconstateerd dat er tot nu toe nauwelijks serieuze pogingen zijn gedaan om het begrip kenniscentrum te omschrijven, laat staan te definiëren. Er is in het onderzoek maar één poging hiertoe gevonden, namelijk die van het Trimbosinstituut en het ministerie van vws. Dit betreft het dubbelrapport van het Trimbosinstituut getiteld 'Kennis en kennisoverdracht in de GGZ en Beleidsplan kennisoverdracht in de GGZ; een voorzet' (Trimbosinstituut 2000). Dit rapport vormde mede de basis voor de ontwikkeling van een kenniscentra-beleid op het gebied van de GGZ door de minister van vws. In de notitie *Landelijke Kenniscentra in de GGZ*, die de minister op 11 juni 2001 naar de Kamer zond, is een kenniscentrum in de GGZ gedefinieerd als:

'Een landelijk opererend netwerk van GGZ-instellingen rondom een specifieke doelgroep of een specifiek thema, gericht op kennisontwikkeling, (coördinatie van) onderzoek, kennisoverdracht (samen met het Trimbos-instituut) in relatie tot zorgverlening voor een specifieke doelgroep of met betrekking tot een specifieke problematiek.'

Het begrip kenniscentrum wordt in deze notitie onderscheiden van enerzijds het

algemeen landelijk kennisinstituut voor de GGZ en de verslavingszorg, het Trimbos-instituut, en anderzijds regionale kennisinitiatieven. Duidelijk is dat het hier een erg GGZ specifieke definitie betreft. Maar van belang is dat kenniscentra hier specifieke functies en taken worden toegedacht, en een bepaalde positie ten opzichte van andere instellingen. In de notitie wordt verder benadrukt dat een kenniscentrum vooral een schakelfunctie tussen wetenschap en praktijk dient te vervullen.

Afgezien van deze poging tot omschrijving is de betekenis van het begrip kenniscentrum geheel onduidelijk. Erger nog, het begrip wordt in de praktijk gebruikt ter aanduiding van zéér uiteenlopende typen van instellingen, en daarnaast zijn er heel veel instellingen waarbij men zich met recht kan afvragen waarom dat géén kenniscentra (zouden) zijn. Het is daarom noodzakelijk allereerst het terrein van de kenniscentra nader te verkennen.

3.2. Kenniscentrum en soortgelijke benamingen

Rondom het begrip 'kenniscentrum' speelt het aloude probleem uit de medische diagnostiek van fout positief en fout negatief. Er zijn instellingen die zich 'kenniscentrum' noemen, maar die misschien beter niet zo genoemd kunnen worden, en er zijn instellingen die zich niet zo noemen, maar dat waarschijnlijk beter wel zouden kunnen doen. In de praktijk treft men onder de kenniscentra zowel echte 'kennisbemiddelaars' of 'kennismakelaars' aan, alsook zuivere belangengroepen, adviesbureaus, ict-bedrijfjes, consultancy firma's en dergelijke. Kenniscentra variëren qua omvang van één functie van een onderafdeling van een instelling, waaraan 0,1 fte medewerker werkt, tot een complete universiteit (KCW, Kennis Centrum Wageningen). Niet alleen qua omvang, maar ook in termen van functies, taken en organisatorische positie is er sprake van enorme verschillen tussen wat zich als kenniscentrum aandient. Deze enorme variatie aan opvattingen over wat een kenniscentrum is, maakt het uitermate lastig om het verschijnsel in kaart te brengen. De naam 'kenniscentrum' blijkt hierdoor in de praktijk nauwelijks bruikbaar als startpunt voor een onderzoek.

Tijdens het onderzoek zijn ook de volgende begrippen aangetroffen, die met het woord 'kennis' beginnen, en die een instelling aanduiden die 'iets' met kennis doet:

Kenniscentrum (Kennis- en informatiecentrum; Kennis- en innovatiecentrum; Kennis- en adviescentrum; Kennisagentschap)

Kennisbank (Kennisinstelling)

Kennisinstituut

Kennisknooppunt

Kenniskring

Kennislijn

Kennismakelaar

Kennisnetwerk

Kennisorganisatie
Kennispartner
Kennisplatform
Kennispunt (Kennistransfercentrum)

Tussen deze benamingen bestaan in de praktijk nauwelijks systematische verschillen. Individuele centra met een andere benaming dan kenniscentrum doen soms wel pogingen om aan te geven waarom zij zichzelf van zo'n andere benaming voorzien, maar dat betekent weer lang niet altijd dat die opvatting over de inhoud van zo'n alternatieve benaming ook door anderen wordt gedeeld. In de praktijk worden de vermelde benamingen in hoge mate door elkaar gebruikt.

Op deze regel zijn enkele uitzonderingen. De titel 'kennisagentschap' wordt, voorzover bekend, alleen door het ecn (Energie Onderzoekcentrum Nederland) gevoerd, en de titel 'kennistransfercentrum' alleen door de nsoh (Netherlands School of Occupational Health). In dit laatste geval mag men verwachten dat, indien deze recente benaming aanslaat, binnenkort waarschijnlijk tientallen opleidings- en nascholingsinstituten deze zullen overnemen. Verder is het zo dat over de betekenis van de begrippen 'kennisinstelling' en 'kennisorganisatie' wél een behoorlijke consensus lijkt te bestaan. Zij worden voornamelijk gebruikt ter aanduiding van alle verschillende typen centra in het bovengenoemde overzicht. Het zijn dus beide verzamelbegrippen, zonder onderling verschil overigens. Om deze reden worden beide begrippen bijna uitsluitend in het meervoud gebruikt: 'de kennisinstellingen'. In beleidsnotities en andere documenten wordt bijvoorbeeld geregeld verwezen naar 'de overheid, het bedrijfsleven en de kennisinstellingen'. Overigens is ook dit tot op zekere hoogte verwarrend, omdat verscheidene kenniscentra onderdeel vormen van een ministerie.

De begrippen 'kennis- en -centrum' komen in diverse variaties voor, zoals 'innovatie- en kenniscentrum', 'informatie- en kenniscentrum', 'kennis- en adviescentrum', enzovoort.

Naast de vele begrippen die kennisinstellingen aanduiden, ontstaan er ook in snel tempo allerlei kennisachtige begrippen die verwijzen naar activiteiten rondom of met kennis, zoals kennisatelier, kennisbus, kenniseconomie, kennisinfrastructuur, kennisinitiatief, kennisland, kennismanagement, kennisontwikkeling en kennis-synthese. Ongetwijfeld heeft de snel toenemende populariteit van dit soort begrippen veel te maken met de opkomst van de kenniseconomie en met de beleidsmatige nadruk op 'Nederland als kennisland'. Op deze categorie termen wordt hier echter niet nader ingegaan.

Tenslotte moet het begrip 'kennisdrager' in dit verband worden genoemd. Dit verwijst in de praktijk momenteel vooral naar 'een persoon die bepaalde kennis bezit', wat tot op zekere hoogte nieuw is, omdat het begrip tot voor kort vooral verwees naar bijvoorbeeld een compact disk met informatie.

Er zijn ook veel instellingen die kennis bezitten en/of verzamelen, ordenen, bewer-

ken, beschikbaar stellen, en die zich niet als kenniscentrum presenteren. Deze tweede omstandigheid, die als vals negatief kan worden aangeduid, compliceert het maken van een zinvolle inventarisatie van kenniscentra (of liever: kennisinstellingen) nog aanmerkelijk meer.

Het probleem is hier dat deze instellingen zich nog niet als kennisinstelling presenteren, of als zodanig worden aangemerkt, terwijl er geen inhoudelijke reden voor is om dit niet te doen. Het is in de praktijk vrijwel onmogelijk om een overzicht te maken van deze categorie van instellingen. Te denken valt hierbij aan onderzoeksinstituten, informatie (en documentatie) centra, voorlichtingsinstellingen, opleidingsinstituten, hulpdiensten, en vele andere.

Het gaat hierbij bepaald niet om terminologische scherpslijperij, maar om een reëel probleem. Veel van de instellingen die zich tegenwoordig als kenniscentrum manifesteren, waren namelijk tot voor kort instellingen met een dergelijke achtergrond, en/of zijn dat nog altijd. Andere instellingen in dezelfde categorie, die dezelfde taken vervullen, noemen zich nog niet kenniscentrum of kennisinstelling met een vergelijkbare benaming. Met andere woorden: kenniscentra zijn niet alleen niet af te bakenen van niet-kenniscentra, maar niet-kenniscentra zijn ook niet af te bakenen van kenniscentra. Deze nogal cryptische constatering geeft de kern aan van het dilemma van dit onderzoek: zolang niet duidelijk is wat onder ‘kenniscentrum’ (of breder: ‘kennisinstelling’) verstaan moet worden, is het niet goed mogelijk hiervan een inventarisatie te maken, terwijl tegelijkertijd een belangrijk doel van het onderzoek is om helder te krijgen wat kenniscentra zijn en wat zij feitelijk doen.

3.3. Naar een operationele definitie van kenniscentrum

De vraag welke criteria dienen te worden gebruikt om te besluiten een organisatorische eenheid wel of niet in dit onderzoek te betrekken is, gegeven het gebrek aan consensus over een definitie, van cruciaal belang. Als antwoord op deze vraag dienen zich in principe drie mogelijkheden aan, namelijk:

kenniscentra zijn:

1. Instellingen die zichzelf kenniscentrum noemen.
2. Instellingen die door anderen kenniscentrum worden genoemd.
3. Instellingen die bepaalde taken of functies vervullen, onafhankelijk van het al of niet als kenniscentrum te boek staan.

Elk van deze drie mogelijkheden heeft inhoudelijke en praktische voor- en nadelen.

De eerste mogelijkheid, die van zelfdefinitie, heeft als voordeel dat snel duidelijk is welke instellingen in de inventarisatie zouden moeten worden betrokken. Maar in de praktijk blijkt zelfs dit criterium niet altijd eenduidig of praktisch toepasbaar. Er zijn centra die niet zeggen dat zij een kenniscentrum zijn, maar alleen dat zij die functie (mede) vervullen. Een citaat op een website van een instelling luidt bijvoorbeeld: ‘[...] en voor de overheid vervullen wij tevens een rol als kenniscentrum’.

Het komt ook voor dat een leidinggevende niet eens weet dat een medewerker in een informatiebrochure heeft opgenomen dat de instelling ook 'een kenniscentrum' is.

Een belangrijk nadeel van uitgaan van zelfdefinitie is dat het begrip nauwelijks gedefinieerd, laat staan beschermd is, zodat ieder centrum zichzelf zo kan noemen, en velen dat ook doen. Verder zijn er, zoals eerder opgemerkt, veel instellingen of centra die zichzelf niet kenniscentrum noemen, maar dat wel met recht zouden kunnen doen. Tot op zekere hoogte worden begrippen als 'expertisecentrum' of 'kennisinstituut' vrijwel als synoniem gebruikt voor de term 'kenniscentrum'. Uitgaan van zelfdefinitie leidt er dus toe dat er centra worden meegenomen in de inventarisatie die wellicht de naam kenniscentrum niet verdienen, en dat er centra worden uitgesloten die wel relevant zijn, maar die zich, min of meer toevallig, geen kenniscentrum noemen.

De tweede mogelijkheid is het uitgaan van een definiëring als kenniscentrum door anderen. Op enkele beleidsterreinen zijn namelijk overzichten opgesteld van instellingen naar type, waaronder ook kenniscentra. Relevant voor dit onderzoek zijn in dit opzicht:

1. Het overzicht van het Kenniscentrum Grote Steden, dat is weergegeven op de internetpagina www.grotestedenbeleid.pagina.nl.
2. Het enigszins vergelijkbare overzicht *Het Stedennetwerk*, opgesteld door de KUB (<http://rechten.kub.nl/stedennetwerk>).
3. Het door het Informatie en Kenniscentrum Ruimtelijke Ordening (IKC RO, onderdeel van het NIROV) opgestelde overzicht van instellingen naar organisatietype onder de naam 'Thesaurus'. Deze internetsite (www.nirov.nl/ikcro) is een zogeheten 'portal' op het gebied van de ruimtelijke ordening, maar vermeldt ook veel instellingen op andere dan dit terrein.

Elk van deze drie overzichten benoemt instellingen als kenniscentrum of als een ander type organisatie (zoals onderzoeksinstituut of praktijkinstelling). Belangrijk voordeel van deze overzichten is dat zij direct beschikbaar zijn. Er kleven echter drie belangrijke nadelen aan. Ten eerste, de criteria op basis waarvan een instelling als kenniscentrum, expertisecentrum, of bijvoorbeeld onderzoeksinstituut wordt ingedeeld, worden niet vermeld. Vervolgens blijken er zeer grote verschillen qua indeling te bestaan tussen de drie overzichten. En ten slotte zijn er belangrijke verschillen tussen deze overzichten en de zelfbenoeming van instellingen.

De conclusie op dit punt is dat deze portals weliswaar een heel nuttige functie vervullen bij het vinden van allerlei typen instellingen werkzaam op bepaalde terreinen, maar dat zij ook te arbitrair zijn in hun indelingscriteria om als uitgangspunt te gebruiken bij onderzoek naar het vóórkomen van één bepaald type instelling, namelijk kenniscentra.

De derde mogelijkheid om vast te stellen welke instellingen of organisatorische

eenheden in dit onderzoek betrokken dienen te worden is uitgaan van bepaalde functies of taken die vervuld worden. Deze mogelijkheid bestaat eigenlijk alleen maar in theorie, omdat dit vooraf vaak onvoldoende duidelijk is. De websites van diverse instellingen geven vaak wel enige informatie over functies en taken, maar dit verschilt sterk van geval tot geval, en deze informatie biedt te weinig houvast om als eenduidig criterium te kunnen worden gebruikt. Nog belangrijker is echter dat het onhelder zijn wat onder een kenniscentrum moet worden verstaan in belangrijke mate het onderwerp van dit onderzoek is. Anders gezegd: het is niet de onderzoeker die vooraf zou moeten bepalen wat wel of niet een kenniscentrum zou moeten heten, maar helderheid over de mogelijke definitiecriteria voor kenniscentra zou juist één van de resultaten van dit onderzoek moeten zijn.

Deze discussie over het woord 'kenniscentrum' doet mogelijk erg academisch aan en lijkt op het eerste gezicht niet erg beleidsrelevant. Het tegendeel is echter het geval. Hoewel hiermee op de onderzoeksresultaten vooruit wordt gelopen, moet nu al worden opgemerkt dat de snelle groei in het aantal kenniscentra in belangrijke mate het gevolg is van het feit dat bestaande eenheden zich in snel tempo zo gaan noemen. Het gaat dan niet om nieuwe centra, maar om nieuwe naamgeving, soms gepaard gaande met functieveranderingen.

Onder de instellingen die zich nu als kenniscentrum aandienen, bevinden zich niet alleen onderzoeksinstituten en informatie- en documentatiecentra, maar ook commerciële adviesbureaus, internetbedrijfjes en nog vele, vele anderen. Het begrip kenniscentrum is in de praktijk al helemaal verwaterd, en nadere inperking van het onderzoeksveld is daarom noodzakelijk. Maar tegelijkertijd leidt een arbitraire inperking vooraf ertoe dat er eigenlijk niet veel meer dan een toevallige greep wordt gedaan.

Om tot een redelijk inzicht te komen in wat zich onder de titel kenniscentrum tegenwoordig zoal aandient, is het noodzakelijk dat in het onderzoek gestart wordt met een ruime operationele definitie van dit begrip. De operationele definitie van kenniscentrum, die bij de aanvang van dit onderzoek wordt gehanteerd, luidt daarom als volgt:

'Een organisatorische eenheid of een functie van zo'n eenheid, die door die eenheid zelf en/of door een andere relevante instantie wordt aangeduid als een kenniscentrum, of een vergelijkbare term, die blijkens de exploratieve fase van het onderzoek geregeld als synoniem voor kenniscentrum gebruikt wordt'.

Met andere woorden: zowel de zelfdefinitie als het door anderen als kenniscentrum benoemd worden, is als vertrekpunt gehanteerd. Maar daarnaast is ook nadrukkelijk gekeken naar instellingen die opereren onder verwante benamingen zoals kennisinstituut of expertisecentrum. Iets verder weg liggende begrippen, zoals 'onderzoeksinstituut' en 'informatiecentrum' zijn niet in het onderzoek betrokken, althans niet verder dan ten behoeve van een korte populariteitstest van begrippen die hieronder wordt beschreven.

3.4. Kennisinstellingen: de meest populaire benamingen.

Getracht is om door middel van een onderzoek op het internet te achterhalen welke begrippen momenteel het meest gangbaar zijn, naast het begrip 'kenniscentrum', ter aanduiding van instellingen die wellicht als kennisinstelling kunnen worden aange-merkt.

De 'concurrerende begrippen' kunnen hiertoe in drie categorieën worden ingedeeld:

1. Meer klassieke benamingen als 'onderzoeksinstituut', en 'documentatiecentrum';
2. Kenniscentrum verwante benamingen als 'kennisinstituut' of 'kennismakelaar';
3. Samengestelde benamingen als 'kennis- en informatiecentrum'.

Deze verkenning is in drie stappen met behulp van zoekmachines op het internet uitgevoerd:

1. Zoeken via trefwoord 'kenniscentrum', en vervolgens op gevonden sites inventariseren welke benamingen naast kenniscentrum zoal worden gebruikt, vaak als synoniem. Geregeld treft men namelijk op de sites in de introductie zinsneden aan als 'Kenniscentrum X is een informatie en documentatie instituut dat een adviesfunctie vervult op het gebied van [...]', of: 'Onderzoekscentrum Y is hét nationale kenniscentrum voor [...]s]', enzovoort.
2. Zoeken via gevonden verwante trefwoorden wat zich zoal aandient onder deze verwante benamingen in termen van functies en activiteiten. In de praktijk blijkt dan dat veel centra die verwante benamingen gebruiken, qua functie en activiteiten sterke overeenkomsten vertonen met centra die zichzelf 'kenniscentrum' noemen.
3. Gerichtte inventarisatie van het voorkomen van het begrip 'kenniscentrum' en van verwante begrippen op het web. Hiertoe is met behulp van zes verschillende Nederlandse zoekmachines het web afgezocht.

De beide eerste stappen zijn verkennend; de derde stap is inventariserend. Bij deze derde stap dient het volgende te worden aangetekend. Zoals opgemerkt, levert het zoeken via zoekmachines veel fout positieve en fout negatieve resultaten op. Ook onderling leveren de zoekmachines enorme verschillen in resultaten op. Verder biedt de ene zoekmachine veel betere mogelijkheden tot 'verfijnd' of 'geavanceerd' zoeken dan de andere. Om die reden is gebruik gemaakt van verschillende zoekmachines, en bij elk ervan is geïnventariseerd hoe veel sites per trefwoord worden aangetroffen. Vervolgens is per zoekmachine een rangorde gemaakt van veel versus weinig voorkomende sites onder de gebruikte trefwoorden. Deze rangordes (niet de absolute aantallen gevonden sites) komen redelijk overeen. Ten slotte zijn deze rangordes gecombineerd tot een samengestelde index van de mate van voorkomen van bepaalde benamingen op het web. In tabel 1 is het resultaat ervan weergegeven. Het laagste indexnummer komt het meest, het hoogste nummer komt het minst frequent voor. De index geeft niet aan hoeveel kenniscentra en verwante instellingen er zijn. Hij geeft alleen aan dat de ene benaming meer voorkomt dan de andere.

Het begrip ‘adviescentrum’ is uiteindelijk niet in het overzicht opgenomen, omdat het qua functie en activiteiten wat verder lijkt af te liggen van de overige. Die beslissing is enigszins arbitrair.

Tabel 1: Veel voorkomende aan ‘kenniscentrum’ verwante benamingen op het web

Klassieke benamingen	Index*	Kennisbenamingen	Index	Samengestelde benamingen	Index
Informatiecentrum	1	Kenniscentrum	2	Kennis- en Informatiecentrum	9
Documentatiecentrum	3	Kennisbank	6	Kennis- en Adviescentrum	11
Expertisecentrum	4	Kennisnetwerk	7		
Onderzoeksinstituut	5	Kennisplatform	10		
Onderzoekscentrum	8	Kennisinstituut	12		
Informatie-instituut	15	Kennispartner	13		
		Kennispunt	14		

* Des te lager het nummer van de index, des te meer het begrip op het web voorkomt.

Uit de tabel blijkt dat de benaming ‘kenniscentrum’ in korte tijd zeer populair geworden is. Alleen het begrip ‘informatiecentrum’ wordt vaker gebruikt. Het begrip ‘kenniscentrum’ heeft zelfs (althans op het web) het vertrouwde begrip ‘documentatiecentrum’ van de tweede plaats verdrongen. Dat roept natuurlijk de vraag op of het hier om nieuwkomers gaat of dat slechts een naambordje is verhangen, en mogelijk enkele functies en activiteiten zijn aangepast.

Opvallend is ook dat er zeer geregeld benamingen worden gebruikt die sterk lijken op ‘kenniscentrum’, zoals kennisbank, kennisnetwerk en kennisplatform. Een andere relatief nieuwe term die erg in zwang is geraakt is ‘expertisecentrum’ (hier wellicht ten onrechte ingedeeld bij ‘klassieke’ benamingen). Omdat dit begrip in de praktijk vrij dicht blijkt te liggen bij het begrip kenniscentrum zijn expertisecentra in de inventarisatie betrokken. Het meest sprekende voorbeeld is in dit verband dat het ‘Expertisecentrum LNV’ (landbouw, natuurbeheer en visserij) is ontstaan uit de fusie van de ‘informatie en kenniscentra landbouw en natuurbeheer’.

3.5. Conclusies.

1. Het begrip kenniscentrum is nauwelijks omschreven of gedefinieerd, en wordt in de praktijk momenteel gebruikt ter aanduiding van zeer uiteenlopende typen instellingen, of functies van instellingen. Het is zelfs moeilijk om de indruk te vermijden dat het begrip kenniscentrum soms niet méér inhoudt dan ‘een website waar nuttige informatie te vinden is voor een bepaalde doelgroep’. Indien er sprake is van wildgroei, dan geldt dit in ieder geval voor de terminologie. Rond kennisinstellingen is een terminologische jungle ontstaan.
2. Naast het begrip kenniscentrum zijn de afgelopen jaren diverse aangrenzende

begrippen als kennisnetwerk en kennisplatform in omloop gekomen. Instellingen die deze benamingen hanteren zijn niet systematisch te onderscheiden van kenniscentra.

3. Veel instellingen, die niet als kenniscentrum of vergelijkbare term bekend staan, vertonen sterke overeenkomsten met een kenniscentrum. Het veld van de kenniscentra is hierdoor nauwelijks of niet af te bakenen.
4. De term kenniscentrum blijkt in korte tijd zeer populair te zijn geworden. Na de term 'informatiecentrum' is het momenteel de meest gebruikte term voor de aanduiding van instellingen die iets met kennis doen. Begrippen als 'onderzoekcentrum' en 'documentatiecentrum' lijken daarentegen in onbruik te raken.
5. In dit onderzoek wordt, gegeven de terminologische verwarring, een pragmatische operationele definitie van het begrip kenniscentrum gehanteerd. Deze luidt: 'Een organisatorische eenheid of een functie van zo'n eenheid, die door die eenheid zelf en/of door een andere relevante instantie wordt aangeduid als een kenniscentrum, of een vergelijkbare term, die blijkens de exploratieve fase van het onderzoek geregeld als synoniem voor kenniscentrum gebruikt wordt'.

In deze operationele definitie wordt het begrip 'eenheid' gebruikt, omdat het begrip 'instelling' al een onjuiste beperking zou impliceren. Het zou namelijk die kenniscentra uitsluiten die slechts gekenmerkt worden door een functie, een functionaris, of een afdeling.

4 De verbreiding van kenniscentra

4.1. Inleiding

Doordat er geen duidelijkheid bestaat over de vraag wat een kenniscentrum is, kan ook de vraag niet worden beantwoord hoeveel kenniscentra en momenteel zijn of welke nieuwe kenniscentra er aan het ontstaan zijn. Het is slechts mogelijk om in dit opzicht bepaalde tendensen aan te wijzen en in kaart te brengen.

Er zijn drie overzichten van kenniscentra gevonden. Het Kenniscentrum Grote Steden (KCGS) vermeldt op zijn website 35 kenniscentra, 8 instellingen die als ‘instrumenten’ worden betiteld, 36 onderzoeksinstellingen, en 33 praktijkinstellingen. In totaal zijn dit 102 eenheden. Het Stedennetwerk (‘De wijk op het web’) vermeldt 40 kenniscentra, 8 ‘lokaal bestuur’, 12 ‘nationale overheid’, 26 ‘relevant onderzoek’, 8 ‘wijk in cijfers’ en 27 internationaal; in totaal 121. Het IKC RO vermeldt in de ‘Thesaurus’, voor de ruimtelijke ordening in brede zin, 53 kenniscentra. De eenheden waarnaar wordt verwezen zijn websites. Deze overzichten zijn zonder meer nuttig als ‘portal’ voor degene die gericht zoekt naar informatie over specifieke onderwerpen. De indelingen in de genoemde categorieën lijken evenwel tamelijk arbitrair, getuige het feit dat zij onderling behoorlijk uiteenlopen. Ze geven hierdoor geen eenduidig antwoord op de vraag welke kenniscentra er bestaan. Door het KCGS wordt momenteel gewerkt aan een update van het eigen overzicht (persoonlijke informatie). Daartoe is een voorlopig overzicht gemaakt van 120 centra, die nog niet in het bestaande overzicht voorkwamen. Opmerkelijk is dat niet meer dan 12 van deze 120 centra als een mogelijk kenniscentrum zijn geïdentificeerd voor dit onderzoek. De oorzaak deze geringe overeenkomst is dat door het KCGS het criterium bij het opstellen van deze groslijst is geweest ‘een website die wellicht relevant is voor lokale beleidsmakers’, terwijl voor dit onderzoek uitsluitend is gezocht naar kenniscentra en instellingen die daarmee in hoge mate overeenkomen.

Doordat voor dit onderzoek scherpere selectiecriteria zijn gebruikt, vormen de 121 eenheden die in eerste instantie zijn opgespoord deels een andere selectie dan die van de hier genoemde drie instanties. En ook deze selectie is tot op zekere hoogte arbitrair. Van de 78 centra die gereageerd hebben op de vragenlijst voor de eerste ronde van het onderzoek, en die vervolgens ook in het bestand zijn opgenomen, wordt hier uitgegaan bij de beantwoording van de vraag welke tendensen er waarneembaar zijn rond de toename van het aantal kenniscentra. De vraag op welke beleidsterreinen deze kenniscentra werkzaam zijn komt in het volgende hoofdstuk (5) aan de orde.

4.2. Toename aantal kenniscentra

Aan de ondervraagde kenniscentra is de vraag gesteld sinds wanneer zij als kenniscentrum (of onder vergelijkbare benaming) opereren. Deze vraag is door de respondenten niet eenduidig geïnterpreteerd. Verschillende centra hebben deze vraag namelijk simpelweg opgevat als 'sinds wanneer bestaat de instelling?'. Dit blijkt uit het feit dat 17 van de 78 ondervraagde centra geantwoord hebben dat zij al voor 1990 als kenniscentrum opereerden, terwijl vaststaat dat het begrip kenniscentrum toen nog niet bestond. Dat zij dit niettemin antwoorden komt waarschijnlijk doordat het begrip kenniscentrum voor hen zodanig vaag is dat er geen moment kan worden aangegeven waarop de functies zodanig waren gewijzigd dat er plotseling van een nieuwe identiteit of van nieuwe opvattingen over taken en werkwijzen kan worden gesproken. Andere centra konden wel een dergelijk moment aangeven waarop zij als kenniscentrum gingen werken. Dit moment wordt vaak gemarkeerd door een fusie of ingrijpende reorganisatie, zo blijkt uit de beantwoording.

Het verschijnsel kenniscentrum is van recente datum. Van de ondervraagde kenniscentra zijn er 7 tussen 1980 en 1989 'ontstaan'; in de periode 1990-94 kwamen er 12 nieuwe bij; in de vier volgende jaren (1995-98) nog eens 16, terwijl er sinds 1999 32 nieuwe ontstonden. Er is de laatste jaren dus sprake van een bijna explosieve groei in het aantal kenniscentra.

Deze ogenschijnlijk spectaculaire groei moet echter wel in het juiste perspectief worden geplaatst, want wat er de laatste jaren bij komt zijn vooral kleine kenniscentra.

Tabel 2. Ontstaansjaar en gemiddelde omvang onderzocht kenniscentra

Ontstaansjaar	Aantal	%	Gemiddeld aantal fte	Totaal aantal fte
Vóór 1980	10	13	294	2940
1980-1989	7	9	210	1468
1990-1994	12	16	34	408
1995-1998	16	20	44	704
1999-2001	32	42	12,6	403
Totaal	77*	100	75,6	5823

* Onbekend: 1.

De gemiddelde omvang, gemeten naar het aantal fulltime medewerkers (fte), van de kenniscentra die hun startpunt voor 1980 leggen bedraagt bijna 300. Het betreft hier voornamelijk de zeer grote nationale kenniscentra, ook wel GTI's genoemd, zoals het KNMI, het ECN, het ITC en andere bekende organisaties. Het gemiddelde aantal fte medewerkers van kenniscentra die in de periode 1980-89 ontstaan zijn, bedroeg ruim 200, maar dit gemiddelde aantal wordt sterk vertekend door één zeer groot instituut, het RIVM, dat zichzelf sinds 1984 als een kenniscentrum beschouwt. De overige zes

centra hebben gemiddeld 28 werknemers, en zijn dus veel kleiner dan de 'oude' instituten. De kenniscentra die vanaf 1998 zijn ontstaan, zijn voor het overgrote deel veel kleiner.

Het is zinvol de nieuwe centra (ontstaan na 1989; totaal is 57) in drie categorieën in te delen.

De grootste categorie (28 centra) wordt gevormd door centra die niet nieuw zijn, maar die in deze periode tot kenniscentrum zijn 'omgevormd'. Dit zijn grotendeels grote centra; hun gemiddelde omvang is 48,1 fte.

Vervolgens is er een categorie van 21 centra die echt nieuw gecreëerd en ook zelfstandig zijn (soms een samenwerkingsverband van meerdere instellingen). Deze zijn bijna allemaal zeer klein. Onder deze 21 is namelijk één centrum met 70 en één met 28 fte medewerkers, terwijl de overige 19 gemiddeld slechts 4,9 medewerkers hebben. Samen hebben deze 19 maar 94 fte medewerkers, en dat is slechts 1,6% van het totaal aan fte van alle 78 onderzochte kenniscentra.

Ten slotte is er een categorie van 9 nieuwe centra die ontstaan zijn als een nieuwe afdeling van een bestaande organisatie. Ook deze centra zijn heel klein: gemiddeld 5,2 fte; totaal 47 fte.

Dit alles betekent dat er de laatste jaren vooral sprake is van een snelle toename van heel kleine kenniscentra. Dit wordt deels veroorzaakt door het ontstaan van nieuwe kleine, zelfstandige kenniscentra, meestal met minder dan tien medewerkers, en deels door de tendens waarbij kleine afdelingen van grotere instellingen zich naar buiten toe onder de noemer van kenniscentrum gaan manifesteren. Vaak gaat het hierbij om afdelingen die tot taak hebben de in de instelling aanwezige informatie, kennis, expertise, of ervaring voor andere partijen toegankelijk en bruikbaar te maken. Een goed voorbeeld hiervan is het IKC RO, dat zelf maar heel klein is, maar onderdeel vormt van het omvangrijke en al veel langer bestaande NIROV.

De 19 kleine, zelfstandige (of als samenwerkingsverband opererende) nieuwe centra treft men vooral aan in de sfeer van ARBO en volksgezondheid (de vier nieuwe kenniscentra voor arbeidsrelevante aandoeningen vormen hiervan voorbeelden) en in mindere mate op het gebied van stedelijke vernieuwing (zoals het Kennisnetwerk Sociaal Beleid, Xpin of het Kenniscentrum Grote Steden).

Eenderde van alle onderzochte kenniscentra (28 in totaal) behoort tot één van deze beide laatste categorieën van nieuwe kleine kenniscentra. Hun gezamenlijke omvang bedraagt slechts 2,2% (131 fte) van het totaal van alle onderzochte kenniscentra. Ze zijn gezamenlijk kleiner dan één kenniscentrum dat voor 1990 is ontstaan. Om deze reden is de groei van kenniscentra voornamelijk optisch. De bevindingen in dit onderzoek worden in zekere zin vertekend door de oudere en grotere centra die eigenlijk alleen de naam kenniscentrum hebben geadopteerd. De nieuwe ontwikkeling is namelijk het ontstaan van kleine, al of niet zelfstandige kenniscentra die, zoals we hierna zullen zien, zich vooral toeleggen op de functie van kennisbemiddeling. De oudere centra vervullen een veel grotere variëteit aan functies.

De ontwikkeling qua aantallen kenniscentra behoeft een belangrijke aanvulling bovenop de resultaten van de enquête. Het is namelijk zo dat alle TNO-afdelingen die een samenwerkingsverband vormen met universiteiten sinds enige tijd, zo blijkt uit de TNO-website, 'kenniscentra' worden genoemd. Het gaat hierbij om 25 van dergelijke kenniscentra, waarvan er slechts één in het enquêtebestand is opgenomen. Zeven van deze centra hebben voeding en voedingsmiddelen als hun kerngebied; zes bewegen zich op het gebied van de duurzame processen, energie en materiaalgebruik; en de overige twaalf zijn op uiteenlopende terreinen werkzaam. Het aantal TNO-kenniscentra zal in de loop van 2002 verder worden uitgebreid tot 32.

Daarnaast is het zo dat de Adviesdienst Verkeer en Vervoer (AVV) van het ministerie van Verkeer en Waterstaat, waar 480 medewerkers werkzaam zijn, zichzelf heeft omgevormd tot één groot kenniscentrum op het gebied van verkeer en vervoer. Blijkens een overzicht op de website van dit ministerie van 16 december 2001 worden alle gespecialiseerde afdelingen binnen AVV, 32 in totaal, als kenniscentra beschouwd (zie Bijlage 3).

Beide ontwikkelingen illustreren eens te meer dat de term kenniscentrum zich in de praktijk leent voor de aanduiding van nogal uiteenlopende organisatorische arrangementen. Ditzelfde geldt op een andere wijze voor de ontwikkelingen binnen de voormalige Landbouwniversiteit in Wageningen, waar de nieuwe formule Wageningen Universiteit en Research (WUR) in haar geheel als kenniscentrum wordt aangeduid. Dit is opvallend omdat we hierna zullen zien dat de geënuquëteerde kenniscentra over het algemeen van oordeel zijn dat universiteiten juist niet kenniscentra genoemd zouden moeten worden.

4.3. Kenniscentra in ontwikkeling

In 2000 en 2001 zijn door verschillende ministers beleidsvoornemens bekend gemaakt om kenniscentra te vormen op diverse beleidsterreinen. Verscheidene voornemens zullen waarschijnlijk in de nabije toekomst zijn geëffectueerd. Van genoemde voornemens wordt hieronder een zo volledig mogelijk overzicht gegeven.

Door de minister van vws wordt de ontwikkeling van kenniscentra belangrijk geacht om een brug te slaan tussen (wetenschappelijke) kennis en de praktijk van de zorg. Binnen dit kader zijn in 2000 al vier gespecialiseerde kenniscentra gecreëerd, die zich richten op arbeidsrelevante aandoeningen. Deze centra houden zich bezig met respectievelijk arbeidsdermatosen, longaandoeningen, klachten bewegingsapparaat en psychische aandoeningen, alle in relatie tot arbeid. (Deze centra hebben alle meege werkt aan dit onderzoek.)

De beleidsvoornemens van de minister op het terrein van de GGZ, zoals neergelegd in de op 11 juni 2001 naar de Kamer gezonden 'Beleidsnotitie Landelijke Kenniscentra GGZ', behelzen onder meer concrete plannen voor het aanwijzen van kenniscentra op dit beleidsterrein. De minister maakt hierin haar voornemen kenbaar dat 'er medio 2002 minimaal vier kenniscentra zullen zijn aangewezen in

de GGZ. Eén door mij aangewezen kenniscentrum (eetstoornissen) functioneert inmiddels.' In deze beleidsnotitie kondigt de minister verder aan in 2001 en 2002 drie andere specifieke kenniscentra te zullen aanwijzen, namelijk op de terreinen van interculturalisatie, ouderenpsychiatrie en kinder- en jeugdpsychiatrie. Voorts wordt door de minister overwogen om vanaf 2003 nog kenniscentra aan te wijzen op de gebieden depressie, angststoornissen, persoonlijkheidsstoornissen, en schizofrenie/psychosen. Tenslotte maakt de minister melding van een 'kenniscentrum forensische psychiatrie', dat wordt voorbereid door een werkgroep ingesteld door het ministerie van vws en het ministerie van Justitie. De minister faciliteert de ontwikkeling hiervan met financiële middelen. Een en ander impliceert dat op dit beleidsterrein in ieder geval vier, en mogelijk uiteindelijk zelfs acht additionele kenniscentra zullen ontstaan.

Ook op andere gebieden zijn er binnen het ministerie van vws gevorderde plannen voor de oprichting van kenniscentra. Blijkens een bericht op de website van dit ministerie van 7 november 2001 zou staatssecretaris Vliegthart van vws de komende jaren € 90.000,- uittrekken om de oprichting van een 'kenniscentrum voor topsport' mogelijk te maken. Het kenniscentrum moet alle kennis en informatie over de organisatie van grote sportevenementen vergaren en bijhouden.

Als gevolg van de rampen in Enschedé en Volendam heeft de minister van vws besloten tot de oprichting van een 'Kenniscentrum Psychosociale Zorg na Rampen'. Begin 2002 waren de voorbereidingen hiervoor in volle gang, zo blijkt uit een advertentie in februari 2002, waarin gezocht werd naar een bestuurder voor dit centrum. Ten slotte kan hier nog worden vermeld dat het Bisschop Bekkers Instituut, dat zich beweegt op het gebied van ondersteuning en uitvoering van onderzoek in de zorg aan mensen met een verstandelijke handicap, per 1 januari 2002 zijn werkzaamheden heeft ondergebracht bij het NIZW. Dit heeft binnen het NIZW geleid tot de oprichting van een 'Landelijk KennisNetwerk Gehandicapten' (LKNG), een ontwikkeling die is ondersteund door het ministerie van vws.

Deze recente ontwikkelingen en de voornemens van de minister van vws tonen aan dat het opzetten van nieuwe kenniscentra door het ministerie van vws met grote voortvarendheid wordt ondersteund. Dit blijkt ook uit de inventarisatie van bestaande kenniscentra ten behoeve van dit onderzoek, die aangeeft dat op het beleidsterrein van vws de meeste kenniscentra worden aangetroffen.

Op het beleidsterrein van justitie, waar naar verhouding nog weinig kenniscentra bestaan, zijn verscheidene initiatieven in ontwikkeling.

De positie van het 'Bureau Ontnemingswetgeving OM' (BOOM) zal als kenniscentrum worden uitgebouwd door hier verscheidene nieuwe functies aan toe te voegen. Ook is op 1 januari 2002 het 'Virtueel Kenniscentrum ICT en Recht' (Ejure) van start gegaan.

In 2002 moet daarnaast het 'Landelijk Kenniscentrum Criminaliteitspreventie' zijn beslag krijgen. Dit kenniscentrum, aldus een persbericht van het ministerie van Justitie van 26 juni 2001, zal gezamenlijk worden opgezet door dit ministerie en het ministerie van BZK.

In een persbericht naar aanleiding van de presentatie van de nieuwe begroting van het ministerie van Justitie in september 2001 werd melding gemaakt van de vorming van een Publiek-Privaat Kenniscentrum, dat het werk van '19 arrondissementale platforms van samenwerkende ketenpartners' moet gaan ondersteunen.

Het ministerie van Economische Zaken heeft de totstandkoming van een 'Kennis- en Informatiecentrum Maatschappelijk Verantwoord Ondernemen' (MVO) bevorderd. Blijkens een persbericht van dit ministerie van 13 december 2001 heeft staatssecretaris Ybema een opzet hiervan eind 2001 naar de Kamer gezonden. De verwachting werd uitgesproken dat dit kenniscentrum er in de loop van 2002 zou kunnen zijn.

Door het ministerie van BZK wordt de oprichting van een 'Kenniscentrum Europees Recht' voorbereid, in samenwerking met het IPO, de VNG en de UvW, zo blijkt uit de beantwoording van vragen uit de Kamer op 10 oktober 2001. Het doel hiervan is decentrale overheden te kunnen voorzien van kennis en informatie over dit onderwerp. Dit kenniscentrum zal, blijkens hetzelfde bericht op de website van het ministerie, begin 2002 operationeel worden.

Kort daarvoor kondigde minister Van Boxtel aan een 'Kennisnetwerk Sociale Kwaliteit en ICT' te willen oprichten. 'Het initiatief gaat uit van een samenwerkingsverband tussen steden en instellingen. Het kennisnetwerk gaat onder andere een virtuele databank opzetten, nationale en internationale ontmoetingen organiseren en steden stimuleren I-visies te ontwikkelen. Hiervoor is zes miljoen gulden uitgetrokken' (persbericht ministerie van BZK van 5 oktober 2001).

In een persbericht van hetzelfde ministerie van 30 november 2001 werd de oprichting van een 'Kenniscentrum Grensinfopunt' aangekondigd. Het is de bedoeling dat het Grensinfopunt uitgroeit tot een kenniscentrum op het gebied van grensoverschrijdende zaken. Verwacht werd dat de komst van de Euro ertoe bijdraagt dat het grensoverschrijdend verkeer toeneemt. De wetten en regels in Europese lidstaten verschillen, wat tot onduidelijkheden leidt. Dit Grensinfopunt moet een beter inzicht gaan geven in regels en wetten die onvoldoende op elkaar aansluiten, en in mogelijke hiaten in wet- en regelgeving.

Het ministerie van OCenW werkt aan de omvorming van de Rijksdienst voor het Oudheidkundig Bodemonderzoek tot een 'Kenniscentrum Archeologisch Erfgoed'. Dit kenniscentrum omvat 'het verzamelen, ontwikkelen, beheren, analyseren en actief aanbieden van kennis en expertise over wetenschappelijke, technische en beleidsgerichte aspecten van archeologisch monumentenzorg, opdat enerzijds vernietiging van het archeologisch erfgoed zo goed mogelijk kan worden voorkomen en anderzijds wetenschappelijk onderzoek en onderwijs blijvend kunnen worden ondersteund door beschikbaarheid van informatie' (website ministerie van OCenW).

Dit korte overzicht van voornamelijk op of via de websites van de bij het grotesteden beleid betrokken ministeries aangetroffen aankondigingen en voornemens tot het

oprichten van nieuwe kenniscentra laat zien dat er nog verscheidene nieuwe kenniscentra in ontwikkeling zijn. In een enkel geval gaat het daarbij om de omvorming van een bestaande instelling tot een kenniscentrum, maar in de meeste gevallen om het creëren van nieuwe centra.

4.4. Ontstaanswijze van de onderzochte kenniscentra.

Voor een goed begrip van de ten dele slechts ogenschijnlijke toename van het aantal kenniscentra is het van belang om na te gaan op welke manier zij zijn ontstaan. Voor nogal wat centra of andere organisatorische eenheden geldt namelijk dat er besloten is om zich als kenniscentrum (of eenheid met vergelijkbare naam) te gaan manifesteren. Soms is er zelfs niet eens sprake van een besluit daartoe, maar is de betiteling 'kenniscentrum' er bijna ongemerkt ingeslopen. Eén van de onderzochte centra formuleert dit als volgt:

'Het hele (instituut) is een kenniscentrum: we hebben veel kennis, maken kennis waar behoefte aan is en verspreiden deze kennis op veel manieren. We hebben gemerkt dat onze traditionele kennisproductie en verspreiding aan vernieuwing toe is. Om aan die vernieuwing invulling te geven is een kenniscentrumteam in het leven geroepen.'

In dit en vergelijkbare gevallen wordt het kenniscentrum-zijn gezien als een toegevoegd vernieuwend aspect van de organisatie.

Van de 78 ondervraagde kenniscentra hebben nog niet de helft, namelijk 33, aangegeven dat de organisatie als een kenniscentrum is gestart. Maar zelfs dit is nog een overschatting, want vijf hiervan bestonden al vóór 1990, toen de formule kenniscentrum nog onbekend was. Deze centra zeggen in verschillende bewoordingen dat zij niettemin altijd al als een kenniscentrum hebben gefunctioneerd, maar zichzelf alleen nog niet zo noemden.

Voorzover er duidelijke antwoorden zijn gegeven op de vragenlijst – wat niet steeds het geval is – gaat het bij alle overige centra die zich momenteel als kenniscentrum presenteren om verandering van naam, om toevoeging van de titel kenniscentrum aan de bestaande naam, om veranderingen van doelstellingen en functies, of om een combinatie hiervan. Dit geldt voor 40 van de 78 onderzochte centra, terwijl dit bij vijf andere uit de beantwoording niet duidelijk kan worden opgemaakt. Wat in ieder geval duidelijk is, is dat bij een behoorlijke meerderheid van de instellingen die nu als een kenniscentrum opereren er geen sprake is van nieuwe centra.

Twee van deze bestaande centra hebben eenvoudigweg hun naam veranderd, en zeven andere hebben de titel 'kenniscentrum' toegevoegd aan hun naam (samen 12%), zonder dat er sprake was van fundamentele veranderingen in doelstellingen en functies. In 14 gevallen (18%) betrof het een naamsverandering die wel gepaard ging met fundamentele interne veranderingen. Dit varieert in de praktijk van het opzetten van een website, soms met een helpdesk functie daarachter, om de in de organisatie aan-

wezige kennis breed toegankelijk te maken, tot aan ingrijpende veranderingen in de organisatiestructuur en werkwijze.

Ten slotte geven 17 kenniscentra aan dat zij op een nog andere wijze als kenniscentrum zijn gestart. Het beeld is hier opnieuw gevarieerd. De aanleiding tot de reorganisatie is in eenderde van deze gevallen een fusie tussen bestaande organisaties en vervolgens een nieuwe start als kenniscentrum. Een duidelijk voorbeeld hiervan is het NIWI, dat zijn ontstaan dankt aan een fusie van verschillende KNAW instituten op het gebied van informatievoorziening, en dat nu als kenniscentrum functioneert. Een ander voorbeeld is het Nederlands Paramedisch Instituut, dat in dit verband het volgende opmerkt:

‘Tot 1995 was er de Stichting Wetenschap en Scholing Fysiotherapie. Op instigatie van vws is eind 1994 het Nederlands Paramedisch Instituut opgericht met als doel te voorzien in een landelijk kenniscentrum paramedische zorg, mede ten behoeve van de ondersteuning van de tien paramedische beroepsverenigingen in Nederland.’

Soms gaat het ook om een fundamentele verandering in de positie van een instelling en de wijze waarop deze wordt gefinancierd. De Stichting Recreatie Kennis en Innovatiecentrum is in dit verband een goed voorbeeld. Het centrum merkt hierover op:

‘[Ontstaan door de] overgang van volledig gesubsidieerde belangenbehartiger voor organisaties in de recreatiesector (sinds 1958, door het ministerie van LNV) naar in opdracht werkend Innovatie- en kenniscentrum dat voor meer klanten dan LNV werkt. De benaming kenniscentrum betekende dus een verandering van de aard (van het werk) van de organisatie.’

Een ander voorbeeld in deze categorie is de Stichting Stuurgroep Experimenten Volkshuisvesting (SEV), die aanvankelijk begon als een interne ambtelijke groep, vervolgens werd omgevormd tot een externe stuurgroep, en ten slotte een zelfstandige stichting werd, die (al of niet terecht) vaak als kenniscentrum wordt aangeduid, bijvoorbeeld op de website van het Kenniscentrum Grote Steden, hoewel de stichting zelf de voorkeur geeft aan de term ‘innovatiecentrum’.

Enkele kenniscentra komen ook voort uit de sfeer van het onderwijs. Het Kenniscentrum Handel is hiervan een voorbeeld. Van 1996 tot 2000 heette dit centrum, dat primair een opleidingsfunctie heeft, het Kennis- en Opleidingscentrum Handel, maar in het jaar 2000 werd dit afgekort tot Kenniscentrum Handel’ Ook een enkele voormalige hogeschool noemt zich tegenwoordig kenniscentrum (niet in de groep van ondervraagde centra), en hetzelfde geldt voor de NSPH (Netherlands School of Public Health). Motieven hierachter lijken te zijn dat men de aanwezige kennis en expertise aan ruimere doelgroepen dan de eigen studenten beschikbaar wil stellen, en dat men niet alleen in de sfeer van onderwijs actief wil zijn.

Ten slotte zijn er ook verschillende voormalige onderzoeksinstellingen die (deels)

de overgang hebben gemaakt naar kenniscentrum. Dit lijkt met name het geval te zijn in de sfeer van de volksgezondheid, waar bekende organisaties als het NIVEL (voorheen onderzoek eerste lijn), het Trimbosinstituut (GGZ; nu 'kennisinstituut'), en het NISSO, na de fusie met de voormalige Rutgers Stichting (gedeeltelijk) kenniscentra zijn gaan heten.

Samenvattend kan hier worden gesteld dat het ontstaan van kenniscentra voorname-lijk drie heel verschillende achtergronden lijkt te hebben, namelijk:

1. Bestaande instellingen adopteren, al of niet met terugwerkende kracht, de titel kenniscentrum, vaak naar het schijnt vanuit het idee dat deze moderne benaming hun missie en functies beter weergeeft dan hun oude naam. Dit gebeurt dan zonder dat dit gepaard gaat met ingrijpende structuur- en functieveranderingen. Dit betreft ongeveer een kwart van de nu bestaande kenniscentra.
2. Bestaande instellingen maken een proces door van fundamentele veranderingen in hun positie, structuur (bijvoorbeeld fusies), functioneren, en soms ook manier van financiering, en beklemtonen hun nieuwe identiteit en functie door adoptie van de titel kenniscentrum. Dit kan ook slechts een afdeling van een bestaand centrum betreffen. Enigszins afhankelijk van waar men de grens trekt, geldt dit voor ruim eenderde van de kenniscentra.
3. Er worden nieuwe, meestal kleine centra gecreëerd onder de naam kenniscentrum, met de bedoeling deze een ander geheel aan functies te laten vervullen dan in het verleden werden vervuld door organisaties als gespecialiseerde onderzoeksinstituten, adviesbureaus en andere gespecialiseerde categorale centra.

4.5. Benamingen vóór de omvorming tot kenniscentrum.

Het woord omvorming moet hier eigenlijk tussen aanhalingstekens geplaatst worden omdat het-kenniscentrum-woorden soms met maar weinig veranderingen in structuur en functies van instellingen gepaard gaat.

Aan de instellingen die niet als een kenniscentrum nieuw zijn opgericht, is gevraagd wat voor type instelling zij daarvoor waren. Verscheidene instellingen hebben hier meer dan één antwoord gegeven, omdat zij het resultaat zijn van een fusie van verschillende instellingen, of omdat zij vroeger al niet onder één noemer gebracht konden worden. Dit laatste geldt bijvoorbeeld voor verscheidene onderzoeks- en documentatiecentra.

Bijna eenderde (13 van de 41) van de tot kenniscentrum omgevormde centra blijkt (mede) een achtergrond te hebben als onderzoeksinstituut of -centrum. Ook was één op de vijf (acht centra) vroeger een informatiecentrum, en zeven voorheen een documentatiecentrum. Vijf centra heetten vroeger 'adviescentrum', vier 'voorlichtingcentrum', en drie 'opleidingscentrum' of '- instituut'. Drie centra waren voorheen alleen bekend onder een eigenaam: '[...] Stichting'. Elf andere opereerden onder nog een andere benaming, zoals rijksinstituut, bureau voor [...], [...] dienst, [...] beleidsafdeling, en andere.

Niet zozeer de namen als wel de functies die daarachter schuilgaan, zijn hier van belang. Die geven aan dat in ieder geval een belangrijk deel van huidige kenniscentra hun wortels hebben in onderzoek in de eerste plaats, vervolgens in documentatie en voorlichtingswerk, en in mindere mate in beleidsadvisering. Geregeld is er ook sprake van een combinatie van meerdere van dergelijke historische wortels.

4.6. Organisatorische setting

De bovenstaande observaties preluderen in zekere zin al op de vraag waar en hoe kenniscentra organisatorisch zijn ingebed. In de enquête is getracht hier een beeld van te verkrijgen. Dit beeld blijkt zeer divers; zo divers zelfs dat er nauwelijks patronen in te onderkennen vallen.

Ruim de helft (40) van de onderzochte kenniscentra hebben een zelfstandige rechtsvorm. Dit betekent overigens lang niet altijd dat deze centra geen onderdeel zouden vormen van een grotere organisatie. In een aantal gevallen zijn zij wel gehuisvest binnen een grotere organisatie en maken daar dan gebruik van facilitaire dienstverlening, en vaak is er ook sprake van inhoudelijke verstrengelingen.

Ongeveer éénderde van de centra (25) vormen een afdeling van een grotere organisatorische eenheid; in bijna alle overige gevallen (13) betreft het een samenwerkingsverband van verschillende instellingen; en ten slotte zijn er drie kenniscentra die nog een andere organisatorische positie hebben.

Van de 25 kenniscentra die onderdeel vormen van een grotere organisatie gaat het in 10 gevallen om een ministerie. Veel kenniscentra zijn dus, zoals we hierboven reeds zagen bij het ministerie van Verkeer en Waterstaat, als een eenheid binnen een ministerie gecreëerd. Over het algemeen vervullen deze centra primair een beleidsvoorbereidende of -ondersteunende functie.

Vervolgens zijn er drie die binnen een universiteit functioneren, en eveneens drie die onderdeel vormen van een academisch ziekenhuis. De overige negen kenniscentra zijn afdelingen van uiteenlopende organisaties, zoals het NIZW en de VNG. De 13 kenniscentra die aangeven onderdeel te vormen van samenwerkingsverbanden van verschillende organisaties verschillen niet wezenlijk van de centra die aangeven een afdeling te zijn van één organisatie. Zij zijn namelijk bijna altijd wel organisatorisch ingebed binnen één van die organisaties, en andersom geldt dat de centra die aangeven onderdeel te vormen van één organisatie in veel gevallen hechte samenwerkingsrelaties onderhouden met meer organisaties.

De drie centra die aangeven nog een andere organisatorische positie te hebben, hebben onderling niets gemeen. In één geval gaat het om een agentschap van een ministerie, in een ander geval om een instituut van de KNAW, en de laatste is een éénmansbedrijf.

4.7. Conclusies.

1. Doordat kenniscentra begripsmatig niet zijn af te bakenen van andere typen instel-

lingen is het niet mogelijk vast stellen hoeveel kenniscentra er momenteel functioneren, of hoe snel zij in aantal toenemen. Er kunnen slechts bepaalde tendensen worden beschreven.

2. Het merendeel van de bestaande kenniscentra (bijna twee derde) is niet als kenniscentrum ontstaan, maar heeft de naam of identiteit op een zeker moment gewijzigd. In veel gevallen gebeurde dit in het kader van een fundamentele reorganisatie of fusie, maar soms ook terloops.
3. Vooral sinds 1999 is er een groot aantal nieuwe kenniscentra ontstaan. Deze nieuwe centra zijn bijna allemaal klein (< 10 fte). De oudere kenniscentra die ontstaan zijn door verandering van identiteit, zijn gemiddeld aanmerkelijk groter. De ogenschijnlijke explosie van kenniscentra is hierdoor voornamelijk optisch. Gemeeten in termen van fte-medewerkers is slechts 2,2% van de sinds 1990 ontstane kenniscentra echt nieuw; voor het overige betreft het naamsveranderingen. Wel is het de vraag of het ontstaan van veel nieuwe, kleine centra efficiënt is.
4. Vóór hun omvorming tot kenniscentrum hielden de oudere kenniscentra zich, in volgorde van belangrijkheid, voornamelijk bezig met: onderzoek, informatievoorziening, documentatie, voorlichting, en opleiding.
5. Er zijn nog minstens twintig kenniscentra in ontwikkeling. Meer dan de helft hiervan (twaalf) bestrijkt het beleidsterrein van het ministerie van vws.
6. In termen van organisatorische setting van kenniscentra valt er geen duidelijk patroon waar te nemen. De helft van de centra is zelfstandig, maar sommige hiervan functioneren wel binnen een grotere organisatorische eenheid. Ongeveer eenderde vormen een integraal onderdeel van een grotere instelling, waaronder ministeries, universiteiten en academische ziekenhuizen. Enkele vormen onderdeel van een samenwerkingsverband van meer instellingen.
7. Twee grote groepen kenniscentra, die niet in dit onderzoek zijn betrokken, verdienen afzonderlijke vermelding: de 25 kenniscentra van TNO in samenwerking met universitaire afdelingen, en de 32 kenniscentra binnen het ministerie van Verkeer en Waterstaat.

5 Aard van de kenniscentra

5.1. Beleidsterreinen

De grootste groep, namelijk 13 van de 78 ondervraagde centra, is werkzaam op het gebied van arbeid en gezondheid en arbeidsongeschiktheid (zie Bijlage 3). Aangenomen mag worden dat dit mede een gevolg is van de sterke beleidsmatige en politieke aandacht voor ziekteverzuim en arbeidsongeschiktheid gedurende de laatste jaren. Het relatief grote aantal wordt ook verklaard doordat het ministerie van vws de ontwikkeling van op specifieke aandoeeningen gerichte kenniscentra op het gebied van arbeidsongeschiktheid krachtig heeft gestimuleerd. Op het ruimere gebied van de gezondheid(szorg) zijn nog eens elf kenniscentra werkzaam. Dit betekent dat bijna eenderde van alle onderzochte kenniscentra zich bezighoudt met gezondheidsvraagstukken en arbeidsongeschiktheid.

Vervolgens zijn zes centra actief op het gebied van de bouw, twee op het terrein van de ruimtelijke ordening, twee op dat van verkeer en vervoer, en nog eens zes van water en bodem. Deze terreinen overlappen elkaar op diverse manieren en de hier gegeven indeling is daarom nogal arbitrair. Verscheidene van deze zestien kenniscentra bewegen zich op meer van de genoemde beleidsterreinen tegelijk. De fysieke omgeving vormt aldus het expertisegebied van ongeveer twintig procent van de kenniscentra.

Op de beleidsgebieden van onderwijs, van cultuur, en van stedelijke vernieuwing (in engere zin, want veel meer centra zijn relevant voor dit terrein) zijn elk vijf kenniscentra werkzaam.

Op de terreinen van sociale zaken en welzijn, economie, en ICT zijn elk vier van de onderzochte kenniscentra actief.

Aan de kenniscentra is ook gevraagd op welke beleidsterreinen zij actief zijn volgens de indeling in ministeries. Doordat de meeste kenniscentra in dit opzicht vercheidene beleidsterreinen aangeven, ontstaat hierdoor een wat ander beeld (tabel 4.). De uitkomsten zijn vanzelfsprekend beïnvloed door het feit dat alleen gezocht is naar kenniscentra die actief zijn op de beleidsterreinen van de tien bij het overleg grotestedenbeleid betrokken ministeries. Dit in acht nemende, blijkt opnieuw dat de meeste kenniscentra werkzaam zijn op respectievelijk de terreinen van volksgezondheid, ruimtelijke ordening en verkeer en waterstaat. Maar opvallend is dat ook grote aantallen kenniscentra zichzelf rangschikken onder onderwijs (nogal wat kenniscentra vervullen tevens een onderwijsfunctie), sociale zaken (voornamelijk ARBO), welzijn, milieubeheer, landbouw en volkshuisvesting.

Tabel 3. Kenniscentra naar sectoren overheidsbeleid volgens eigen indeling kenniscentra*

Beleidsterrein	Aantal	%	Beleidsterrein	Aantal	%
Binnenlandse Zaken en Kon.	18	23	Ontwikkelingssamenwerking	7	9
Buitenlandse Zaken	5	6	Ruimtelijke Ordening	27	35
Cultuur	10	13	Sociale Zaken	24	31
Defensie	6	8	Sport	8	10
Economische Zaken	18	23	Verkeer en Waterstaat	25	32
Financiën	7		Visserij	3	4
Justitie/Politie	11	14	Volksgezondheid	32	41
Landbouw	20	26	Volkshuisvesting	20	26
Milieubeheer	21	27	Welzijn	21	27
Natuurbeheer	16	20	Werkgelegenheid	16	20
Onderwijs	26	33	Wetenschapsbeleid	7	9

*Meer dan één antwoord mogelijk

5.2. Samenwerking en overlap

In de enquête voor de tweede ronde (17 respondenten) zijn drie vragen gesteld die dienden te indiceren in hoeverre er onderling en met andere instellingen wordt samengewerkt, en in hoeverre er mogelijk sprake is van overlap.

De antwoorden geven in de eerste plaats aan dat, zoals verwacht mocht worden, kenniscentra in hoge mate als spin in een web van gelijk geaarde instellingen functioneren. Slecht één centrum geeft aan geen structurele samenwerkingsrelaties met andere instellingen te onderhouden. Van de 16 overige noemen 13 tenminste twee, en 10 tenminste drie structurele samenwerkingspartners.

Interessanter is de vraag in hoeverre men zelf vindt dat er sprake is van overlap met collega-instellingen. Twee centra geven aan dit moeilijk te kunnen beoordelen, maar geen van hen vermeldt dat er sprake is van substantiële overlap! Vier vinden dat dit niet het geval is omdat zij inhoudelijk voldoende zijn afgebakend van collega-instellingen en vier andere vinden dat ze andere doelgroepen bedienen. De helft echter zegt dat er wel van enige overlap sprake is. Dit zijn uiteraard slechts zeer globale indicaties. Een gedetailleerder inzicht vergt een omgevingsanalyse van ieder centrum afzonderlijk.

In de tweede ronde is ook gevraagd of men van mening was dat 'de concurrentie tussen kenniscentra toeneemt'. Men neigt op dit punt naar een bevestigend antwoord: slechts 2 van de 16 zijn het hiermee sterk oneens, terwijl 9 het hier enigszins, en 3 het hier sterk mee eens zijn. De overige twee houden dit in het midden. Iets voorzichtiger is men bij de vraag of 'er sprake is van wildgroei aan kenniscentra op het eigen terrein'. Vier zijn het hier (sterk) mee oneens, maar tien zijn het (sterk) eens. Met andere woorden: concurrentie en wildgroei worden door het merendeel van de kenniscentra als reële tendensen onderkend.

5.3. Conclusies

1. De meeste kenniscentra zijn te vinden op de terreinen van arbeid en ziekte, volksgezondheid en 'de fysieke omgeving'. Het grote aantal ARBO-kenniscentra is opvallend.
2. Het merendeel van de kenniscentra is actief op verscheidene terreinen van het overheidsbeleid tegelijk.
3. Kenniscentra werken over het algemeen met verscheidene partners structureel samen.
4. De kenniscentra vinden niet dat er onderling sprake is van substantiële overlap.
5. Zij neigen er niettemin wel enigszins toe om onderlinge concurrentie en zelfs wildgroei als een probleem te zien.

6 Financiering van kenniscentra

6.1. Inleiding.

In dit hoofdstuk wordt een kort overzicht gegeven van de voornaamste financieringsbronnen van de geënquêteerde kenniscentra, en van het karakter van die financiering. Na uitvoering van de terreinverkenning (hoofdstuk 3) is besloten de wijze van financiering slechts globaal in kaart te brengen. De derde onderzoeksvraag kan hierdoor maar ten dele worden beantwoord. Belangrijke overwegingen voor deze beperkte vraagstelling waren de volgende:

1. Uit het onderzoek blijkt dat het veld van de kenniscentra nauwelijks is af te bakenen, waardoor het niet goed mogelijk is te besluiten van welke instellingen de financiering precies in kaart gebracht zou moeten worden. De vraag kan pas worden beantwoord nadat er consensus is gecreëerd over de vraag welke instellingen als een kenniscentrum beschouwd dienen te worden.
2. Omdat verscheidene instellingen niet de instelling als zodanig, maar een bepaalde functie of afdeling als het kenniscentrum beschouwen, is de vraag aanmerkelijk complexer dan op het eerste gezicht het geval lijkt, en daardoor niet op verantwoorde wijze met behulp van een kort inventariserend onderzoek te beantwoorden.
3. De complexiteit van de vraag naar de mate waarin kenniscentra door de overheid worden gefinancierd, wordt verder vergroot door het feit dat er enerzijds zowel sprake is van financiering door de rijksoverheid, provinciale en lokale overheden, als anderzijds door het feit dat verscheidene kenniscentra op indirecte wijze door de overheid worden gefinancierd (bijvoorbeeld NWO of TNO).

Beantwoording van de vraag naar de exacte mate waarin kenniscentra door de overheid worden gefinancierd vergt hierdoor een afzonderlijke en gerichte onderzoeksinspanning na afloop het onderhavige onderzoek.

In de eerste ronde van het onderzoek is de vraag gesteld welke de voornaamste financieringsbronnen van de kenniscentra zijn. In de tweede enquêteronde is de vraag opgenomen welk karakter de financiering heeft.

6.2. Financieringsbronnen

Aan de 78 responderende kenniscentra is in de eerste plaats gevraagd of zij (gedeeltelijk) door één of meer ministeries worden gefinancierd. Hierbij is onderscheid gemaakt tussen een ministerie als eerste, tweede of derde financieringsbron. Verscheidene kenniscentra worden door meer dan één ministerie (gedeeltelijk) gefinancierd. Tabel 4 geeft een overzicht van de resultaten. De tabel moet als volgt worden gelezen: drie kenniscentra vermelden het ministerie van BZK als eerste financierings-

bron, en eveneens drie als tweede financieringsbron, terwijl geen enkele deze als derde financieringsbron noemt.

Elf kenniscentra hebben geen van de genoemde financieringsbronnen aangegeven. Enkele hiervan hebben wel de reden hiervan vermeld, bijvoorbeeld financiering door meer dan drie ministeries en nog andere bronnen.

In feite bevestigen de resultaten dat de financieringswijze vaak dermate complex is dat deze niet door een kort inventariserend onderzoek voldoende in kaart gebracht kan worden. Slechts 23 van de 67 kenniscentra die de vraag hebben beantwoord, gaven aan slechts één financieringsbron te hebben. Hiervan betrof het in 12 gevallen een ministerie, in vier gevallen uitsluitend een universiteit, in eveneens vier gevallen het bedrijfsleven, en in drie gevallen een andere bron. Zestien andere centra zijn afhankelijk van twee financieringsbronnen, en de overige 28 hebben drie of meer financieringsbronnen.

Tabel 4. Kenniscentra naar financieringsbron binnen de Rijksoverheid

Ministerie	1ste bron	2de bron	3de bron
BZK	3	3	
BuZa	1	1	
Defensie		1	
EZ	4	1	2
Financiën	1		
Justitie	2	1	
Inv	2		1
OCenW	6	4	
SZW	5	1	1
V&W	6	2	1
VROM	7	5	
VWS	19	2	1
Totaal*	56	21	6
Geen	21	56	71

* onbekend: 1.

Een kwart van de responderende kenniscentra (17) wordt niet direct door de overheid gefinancierd. Enkele centra worden wel (mede) indirect door de overheid financieel ondersteund. Vijf centra noemen in dit verband ICES-KIS middelen, vier TNO, en drie NWO/ZONmw. Daarnaast vermelden drie kenniscentra inkomsten uit andere rijksinstellingen. Opvallend is dat 17 kenniscentra (22%) aangeven ook inkomsten uit provinciale middelen te hebben.

Gemeten naar aantal gefinancierde kenniscentra is het ministerie van vws de belangrijkste, gevolgd door de ministeries van vrom, OCenW, en v&w. Hierbij moet worden opgemerkt dat met name de door het ministerie van vws gefinancierde kenniscentra vaak kleinschalig zijn, zoals de Arbeid en Gezondheid-kenniscentra. Door

het ministerie van vws wordt ook een duidelijk beleid gevoerd met betrekking tot de ontwikkeling van kenniscentra, met name op het gebied van de GGZ. In die zin is hier zeker geen sprake van wildgroei.

Elf kenniscentra (14%) worden (mede) door universiteiten gefinancierd. Het bedrijfsleven levert aan 20 kenniscentra (26%) financiële bijdragen, maar voor slechts vier van hen is dit de enige bron van inkomsten. En ten slotte vermelden 29 centra één of meer overige bronnen van inkomsten, anders dan de hierboven vermelde. Hieronder is de Europese Commissie (vier maal) de voornaamste. De overige inkomstenbronnen zijn zeer gevarieerd.

Al met al betekent dit dat het overgrote deel van de kenniscentra in ieder geval mede afhankelijk is van (indirecte) financiering door de rijksoverheid.

6.3. Karakter van de financiering

De respondenten uit de tweede ronde (17) is gevraagd het karakter van de financiering aan te geven. Op twee na geven allen aan op verscheidene manieren gefinancierd te worden. De twee uitzonderingen betreffen een kenniscentrum binnen een ministerie en een centrum dat uitsluitend projectmatig wordt gefinancierd uit ICES-KIS middelen.

Projectmatige of programmafinanciering komt het meest voor (elf maal), gevolgd door (middel)lange structurele subsidie en door inkomsten uit levering van kennisproducten (beide zeven maal). Vijf centra genereren inkomsten uit lidmaatschapsbijdragen van leden. Twee centra hebben inkomsten uit advertenties en eveneens twee genieten een opstartsubsidie.

Slechts twee van de 17 halen hun inkomsten voor het grootste deel uit de markt door hun diensten/producten te verkopen.

6.4. Motivering van subsidie door overheden

Aan de centra die subsidie ontvangen of direct gefinancierd worden door de (lagere) overheid is gevraagd aan te geven welk beleid hieraan ten grondslag ligt. Het beeld dat hieruit naar voren komt, is divers. Vier van de 17 centra geven aan dat versterking van de kennisinfrastructuur en bevordering kennisoverdracht belangrijke peilers zijn van het overheidsbeleid. Eveneens vier vermelden dat zij kennis direct in opdracht van een ministerie verzamelen en ordenen. Twee kenniscentra leggen de nadruk op ervaring opdoen met innovatieve benaderingen van vraagstukken, met het doel om die uit te testen en vervolgens te bevorderen dat effectieve benaderingen ruim ingang vinden. Ook één ander kenniscentrum legt de nadruk vooral op implementatie, als deze opmerkt:

‘De opdrachtgevende overheid vindt dat er te veel ontwikkeld wordt zonder dat bij gemeenten en instellingen daar optimaal profijt van wordt getrokken. Daarom vindt de opdrachtgever het juist dat naast ontwikkeling ook implementatie een belangrijke taak is.’

Een ander kenniscentrum maakt een vergelijkbare opmerking. Uit deze motiveringen blijkt dat vaak niet zozeer het ontwikkelen of verzamelen van kennis de kern van het subsidiebeleid vormt, maar veel meer valideren, verspreiden en helpen implementeren van die kennis.

6.5. Conclusies.

1. Dit inventariserende onderzoek leent zich niet voor een gedetailleerde analyse van financieringsstromen. De resultaten zijn daarom op dit punt schetsmatig.
2. Drie kwart van de kenniscentra is afhankelijk van directe financiering door de rijksoverheid. Daarnaast worden er nog enkele indirect door de rijksoverheid gefinancierd. Bijna een kwart geniet ook inkomsten uit de provincie.
3. Het ministerie van vws ondersteunt van alle ministeries de meeste kenniscentra, hetgeen begrijpelijk is omdat dit ministerie een duidelijk beleid voert ten aanzien van kenniscentra.
4. De rol van het bedrijfsleven in de financiering van kenniscentra lijkt bescheiden; een kwart krijgt inkomsten uit deze sector, maar slechts een enkel kenniscentrum is hiervan vrijwel geheel afhankelijk.
5. In het merendeel van de gevallen heeft de financiering een projectmatig of programmatisch karakter. Slechts enkele centra weten eigen inkomsten te genereren door verkoop van hun producten of diensten.
6. In de motivering voor het verstekken van subsidie door de overheid ligt meer de nadruk op het bruikbaar maken en gebruiken van kennis dan op het ontwikkelen en verzamelen ervan.

7 Functies en activiteiten van kenniscentra

7.1. Inleiding.

In dit hoofdstuk staat de vraag centraal wat kenniscentra feitelijk doen. In het volgende hoofdstuk gaat het vooral om de vraag wat zij zouden moeten doen om kenniscentrum te mogen heten.

Tijdens de terreinverkenning is getracht een beeld te krijgen van de diverse functies die kenniscentra vervullen en de activiteiten die ze ontplooiën. Deze lijken sterk afhankelijk van bijvoorbeeld de positie en organisatorische setting, de omvang en de leeftijd van het kenniscentrum. In de beide enquêtes zijn verschillende vragen over dit onderwerp gesteld, waarover hier wordt gerapporteerd.

Ook wordt hier een beeld gegeven van de voornaamste klanten van kenniscentra, de afnemers van kennis. En ten slotte wordt de vraag beantwoord hoe de kenniscentra hun eigen functioneren evalueren. Dit laatste gebeurt op basis van gegevens uit de tweede ronde van het onderzoek.

7.2. Functies.

In de eerste enquêteronde zijn aan de kenniscentra zeven functies voorgelegd en is de mogelijkheid geboden hier nog additionele functies aan toe te voegen, met de vraag of zij deze functies zelf vervullen. De resultaten laten duidelijk zien dat kenniscentra zich primair bezighouden met het verzamelen, ordenen, beschikbaar stellen en actief verspreiden van kennis (tabel 5).

Tabel 5. Door kenniscentra vervulde functies*

Functie	Aantal	%
Kennis beschikbaar stellen aan derden	70	90
Kennisverspreiding (actief naar doelgroepen)	65	83
Kennis verzamelen en ordenen (bibliotheek en documentatie functie)	60	77
Kennisbemiddeling (actief bijeenbrengen vraag en aanbod kennis)	57	73
Kennisontwikkeling (b.v. door middel van eigen onderzoek)	55	70
Kennisveredeling (geschikt maken van kennis voor gebruik doelgroepen)	54	69
Programmeren kennisontwikkeling (advies/stimulering kennisontwikkeling)	46	59
Andere functie 1	19	24
Andere functie 2	3	4

*Meer dan één antwoord mogelijk

Vrijwel alle kenniscentra zien het als hun taak kennis aan derden beschikbaar te stellen. Ze vervullen dus niet – of niet alleen – een interne, maar vooral een externe func-

tie. Het feit dat actieve kennisverspreiding zo hoog scoort, onderstreept deze externe functie. En hetzelfde geldt voor de functie van kennisbemiddeling. Ook met het verzamelen en ordenen van kennis houden veel kenniscentra zich bezig, maar dit betekent niet dat zij ook allemaal een fysieke bibliotheek en documentatie afdeling hebben. Het lijkt vaak alleen te gaan om het opsporen en ordenen van kennis en kennisdragers (i.e. personen en instellingen die specifieke kennis bezitten) die via het internet toegankelijk zijn. Alles wijst erop dat de nieuwe kenniscentra zichzelf in de eerste plaats zien als bemiddelaars of makelaars tussen degenen die kennis produceren en degenen die deze kennis (vaak na bewerking) willen kunnen toepassen voor het oplossen van praktijkvraagstukken.

Het is opvallend dat er zoveel kenniscentra zijn die zeggen zelf kennis te ontwikkelen. Dit komt waarschijnlijk doordat veel onderzoeksinstellingen (gedeeltelijk) de overgang hebben gemaakt naar kenniscentrum, zoals eerder is aangegeven. De nieuwe, kleine kenniscentra doen over het algemeen zelf geen onderzoek, maar 'vertalen' alleen onderzoeksresultaten van anderen naar praktische toepassingsmogelijkheden voor kennisvragers. Op die functie wordt vooral gedoeld bij de term kennisveredeling, die door ruim twee derde van de kenniscentra wordt vervuld.

Het helpen programmeren van kennisontwikkeling is een minder voorkomende functie. Het zijn vooral de grote gespecialiseerde instellingen die in staat zijn deze functie te vervullen.

De functies die door de respondenten zelf zijn toegevoegd, betreffen hoofdzakelijk twee categorieën. Enerzijds gaat het vooral om nadere specificaties van de bemiddelingsfunctie tussen kennisvragers en -aanbieders. Anderzijds betreft het een opsomming van heel diverse andere functies, die vervuld worden door de instellingen waarvan kenniscentra een onderdeel vormen. Het gaat hier om zaken als scholing, beleidsadvisering, innovatie, consultancy en dergelijke, die eigenlijk niet zozeer thuishoren binnen de kenniscentra.

7.3. Activiteiten

De uitgevoerde activiteiten laten nog beter dan de functies zien waar het bij kenniscentra in de kern om gaat. Het beginpunt van alle kenniscentra is de website. Dit lijkt op het eerste gezicht een onderzoeksartefact, want dit was een methodisch selectiecriteria. Maar dit heeft de uiteindelijke selectie van de kenniscentra slechts marginaal beïnvloed. De reden waarom van sommige kenniscentra, waaraan in beleidsdocumenten en andere stukken wordt gerefereerd, geen website is gevonden, is in de eerste plaats geweest dat die site tijdelijk uit de lucht of nog in opbouw was. Daarnaast hebben enkele kenniscentra een website die alleen voor specifieke doelgroepen, vaak betalende leden, toegankelijk is.

De vraag naar activiteiten is in twee delen gesplitst, namelijk welke activiteiten men in het algemeen onderneemt en welke men via de website uitvoert. Tabel 6 geeft een overzicht van de algemene activiteiten.

Tabel 6. Door kenniscentra uitgevoerde activiteiten*

Activiteit	Aantal	%
Onderhouden website	76	97
Organisatie symposia, workshops, congressen e.d.	63	81
Uitvoeren eigen onderzoek	52	67
Ontwikkelen methodieken, handleidingen, training manuals e.d.	51	65
Beleidsadvisering	51	65
Onderhouden bibliotheek en documentatie eenheid	49	63
Adviseren over door anderen uit te voeren onderzoek	42	54
Voorlichting geven	42	54
Onderwijs, scholing en/of training	38	49
Belangenbehartiging	9	11
Overige activiteiten	22	28

*Meer dan één antwoord mogelijk

Vanzelfsprekend komen de resultaten op dit punt sterk overeen met de eerder genoemde functies. Daarnaast vallen enkele zaken op. Het organiseren van bijeenkomsten blijkt een belangrijke activiteit, en in iets mindere mate geldt dit ook voor het ontwikkelen van tastbare producten. Verder is opvallend dat twee derde van de kenniscentra zich bezighoudt met beleidsadvisering. Dit is een duidelijke toevoeging op de kernfunctie van kennisbemiddeling. Een kritische kanttekening lijkt hier op zijn plaats, want als de primaire taak van kenniscentra die van makelaar is, dan is de vraag gerechtvaardigd of dit voldoende basis is voor een beleidsadviserende taak.

Ten slotte is duidelijk dat belangenbehartiging zelden een activiteit van kenniscentra is. Dit zou ook niet zo moeten zijn, omdat dit moeilijk verenigbaar is met de taak van levering van objectieve kennis en informatie.

Tabel 7. Functies op de websites van kenniscentra.*

Functie	Aantal	%
Verwijzingen naar eigen kennisbestanden	64	82
Verwijzingen en links naar kennisbestanden elders	62	79
Downloaden van integrale documenten	44	56
Downloaden samenvattingen van documenten	37	47
Gespecialiseerde helpdesk functie voor informatievragers	34	44
Gespecialiseerde zoekmachine voor het deskundigheidsterrein	20	26
Overige functies	17	22

*Meer dan één antwoord mogelijk

Hoewel de bemiddelingsfunctie tussen kennisvragers en aanbieders erg centraal staat, vinden kenniscentra de eigen website toch nog iets belangrijker dan het verwijzen naar de websites van anderen. Kennelijk prefereren de centra het om zelf te selecteren wat nuttig is, en dat op de eigen website te zetten. Uit het feit dat nog niet de

helft van de kenniscentra (gerichte) samenvattingen van documenten voor bepaalde doelgroepen op de website beschikbaar stelt, mag worden geconcludeerd dat de functie van 'kennisveredeling' nog wel wat verder kan worden ontwikkeld. Hetzelfde geldt voor de helpdesk-functie en meer nog voor de dienstlening in de vorm van aanbieden van een gespecialiseerde zoekmachine.

7.4. De afnemers van kennis.

Wie maken er gebruik van de diensten van de kenniscentra? Opnieuw dient er op gewezen te worden dat de kenniscentra zeer divers van karakter zijn, en dat zij ook zeer verschillende posities innemen. Een kenniscentrum dat onderdeel vormt van een ministerie heeft uiteraard heel andere afnemers dan een centrum dat kennis levert aan bedrijven. De vraag naar afnemers is alleen gesteld in de tweede enquête ronde en is dus door slechts 17 kenniscentra beantwoord.

De centra geven gemiddeld ruim vier categorieën van gebruikers van hun kennis aan. De rijksoverheid blijkt hieronder veruit de belangrijkste, want deze wordt door 16 van de 17 genoemd. Daarna volgen het bedrijfsleven (12), professionele organisaties (10), en lagere overheden (9). De kenniscentra blijken dus meestal dicht bij de rijksoverheid te functioneren.

'De burger' blijkt nauwelijks relevant als klant van kenniscentra; slechts drie centra noemen het algemene publiek als afnemer. De pers wordt door eenderde genoemd, en dat geldt ook voor het onderwijs. De beperkte gerichtheid van kenniscentra op het maatschappelijk middenveld wordt mogelijk deels veroorzaakt doordat informatie – en kennisbronnen die in die sfeer belangrijk zijn – zich niet als kenniscentrum presenteren. Zo zijn er de laatste jaren bijvoorbeeld veel vrijwilligersorganisaties van patiënten met een specifieke aandoening gevormd, die vaak beschikken over uitvoerige en gedetailleerde kennis, waar hun leden veel gebruik van maken. Dergelijke organisaties, en hun gespecialiseerde websites, worden echter vrijwel nooit als kenniscentra aangemerkt.

Ten slotte vermelden vijf centra wetenschappelijke en onderzoeksinstituten als afnemers.

7.5. Evaluatie van het eigen functioneren

Gevraagd is in de eerste plaats welke criteria de centra hanteren om de resultaten van hun activiteiten aan af te meten. Gemiddeld worden drie criteria vermeld, met een variatie van één tot zes. De belangrijkste criteria blijken te zijn: het aantal en de omvang van gefinancierde opdrachten die worden verkregen en het aantal 'hits' op de website (beide 9 maal). Daarna volgen aantal verzoeken om gespecialiseerde kennis door derden (8), gestructureerde evaluaties door afnemers van 'producten' en aantallen deelnemers aan bijeenkomsten (beide 6 maal) en aantal leden of samenwerkingspartners (5). Acht centra geven nog andere manieren aan om hun functioneren te evalueren, waaronder overigens slechts één centrum dat gebruik maakt van vooraf

gedefinieerde monitoring-indicatoren. Afgezien van gefinancierde opdrachten maken de meeste kenniscentra gebruik van criteria die op de één of andere manier meten of hun producten en diensten voldoende worden afgenomen en hoe deze worden gewaardeerd.

Gevraagd naar de eigen evaluatie over de afgelopen drie jaar (of korter indien een nieuw centrum) blijkt men behoorlijk tevreden te zijn. Slechts één centrum zegt beneden de verwachting te hebben gepresteerd, en geeft als reden hiervoor aan dat aanvankelijk niet de juiste strategie is gekozen. Inmiddels is die dan ook fundamenteel gewijzigd. Ruim éénderde geeft aan dat de resultaten conform de verwachtingen zijn geweest. Meer dan de helft blijkt echter meer dan tevreden als zij aangeven dat de resultaten beter waren dan verwacht werd. Eén centrum was nog te nieuw om al een opinie te kunnen geven.

Tegen de achtergrond van de meerderheidsopinie dat er toch wel sprake is van toenemende concurrentie en zelfs een tendens tot wildgroei is deze positieve zelfevaluatie opmerkelijk te noemen.

7.6. Conclusies.

1. De belangrijkste door kenniscentra vervulde functies zijn: het verzamelen en ordenen van kennis, het beschikbaar stellen en zelfs actief verspreiden daarvan, en het als makelaar bemiddelen tussen vragers en aanbieders van kennis.
2. De kern van het werk van kenniscentra is zonder uitzondering het onderhouden van een gespecialiseerde website. Hierop worden verscheidene diensten aangeboden, maar verdere uitbouw hiervan is in veel gevallen nog wenselijk.
3. De meeste kenniscentra organiseren ook symposia en dergelijke, terwijl voorts opvalt dat twee derde van hen ook zelf onderzoek uitvoert. De oneigenlijke taak van belangenbehartiging wordt maar door weinig kenniscentra verricht.
4. De kenniscentra zien de rijksoverheid verreweg als de belangrijkste afnemer van hun producten en diensten. Het bedrijfsleven, professionele organisaties en lagere overheden zijn andere belangrijke klanten, terwijl het algemene publiek nauwelijks een doelgroep is. Dit laatste is wellicht een gevolg van het feit dat kennisbronnen die voor het algemene publiek van belang zijn zelden worden aangeduid met de term kenniscentrum.
5. De kenniscentra tenderen ernaar het resultaat van hun werkzaamheden af te meten aan de mate waarin daar vraag naar is, en aan de tevredenheid van de afnemers.
6. Er is onder de kenniscentra sprake van gematigde tot grote tevredenheid over de bereikte resultaten in de afgelopen drie jaar.

8 Wat zijn échte kenniscentra?

8.1. Inleiding

In dit afsluitende hoofdstuk komt de vraag opnieuw terug wat een kenniscentrum nu eigenlijk onderscheidt van andere typen instellingen. Echter nu niet in beschrijvende, maar in normatieve zin. Eerder is op diverse plaatsen geconcludeerd dat er sprake is van onduidelijkheid over het begrip en zelfs van een terminologische jungle. De grenzen tussen enerzijds kenniscentra en anderzijds onderzoeksinstituten, adviesbureaus, voorlichtingscentra en dergelijke zijn uitermate vaag, zo niet afwezig, en daardoor dreigt het begrip kenniscentrum nietszeggend te worden. Daarnaast doet in snel tempo een groot aantal concurrerende of verwante begrippen haar intrede, zonder dat duidelijk is wat daarmee nu precies wordt bedoeld.

Sommige respondenten vinden dit geen enkel probleem en slechts een academische discussie. Een enkeling maakt een opmerking in de geest van 'What's in a name; mij interesseert alleen of ik mijn afnemers goed bedien.' Maar verscheidene respondenten geven daarentegen juist aan behoefte te hebben aan duidelijkheid. Op de stelling dat 'veel instellingen op ons terrein zich ten onrechte kenniscentrum noemen' geven drie respondenten een ontkenkend antwoord, terwijl zeven het hier enigszins of sterk mee eens zijn (de rest houdt het in het midden). En met de stelling 'er is sprake van inflatie van begrippen als "kenniscentrum, kennisnetwerk, kennismakelaar" etcetera' is vrijwel iedereen het eens (één niet en twee onthoudingen). Er worden daarom ook opmerkingen gemaakt als:

'De term kenniscentrum betekent niets meer nu iedereen zich kenniscentrum noemt. Ik vind dan ook dat wij onszelf geen kenniscentrum meer zouden moeten noemen'.

Om deze redenen wordt hier een poging gedaan om op basis van de onderzoeksresultaten en de opvattingen van de respondenten wat meer helderheid te verschaffen over wat een kenniscentrum idealiter is en doet. Hierbij wordt vooral gebruik gemaakt van gegevens uit de tweede ronde.

8.2. Voor een kenniscentrum noodzakelijke functies.

De belangrijkste vraag is die naar de functies waaraan een instelling minimaal zou moeten voldoen om de benaming kenniscentrum te rechtvaardigen. In de uitleg bij deze vraag uit de tweede ronde is duidelijk gesteld dat hier niet de aanverwante begrippen worden bedoeld.

De twee criteria die het meest worden genoemd (beide 15 maal) zijn 'kennis beschikbaar stellen aan derden' en 'kennisbemiddeling'. Direct daarna volgen, met elk 14 maal, 'kennisveredeling' en 'actieve kennisverspreiding naar doelgroepen'.

‘Kennis verzamelen en ordenen’ wordt een onmisbare functie geacht door 11 respondenten en ‘het onderhouden van een gespecialiseerde website met kennis-links’ door 10 van hen. Pas daarna komen ‘kennisontwikkeling’(9) en ‘kennisprogrammering’ (7).

Het meest opvallend in deze volgorde is dat het onderhouden van een gespecialiseerde website niet bovenaan staat; immers dit doen alle onderzochte kenniscentra. Het is niet duidelijk hoe dit verklaard moet worden. Het kan zijn dat de toevoeging ‘met kennis-links’ te sterk suggereert dat er altijd een gespecialiseerde zoekmachine moet zijn. Mogelijk ook is het een gevolg van het feit dat de vragenlijst vaak door een directeur is ingevuld, die zelf niet regelmatig met de website werkt. Voor het overige zijn de uitkomsten conform de verwachtingen op grond van het voorafgaande.

Deze vraag is relatief vaak van commentaar voorzien. Daarin wordt in de eerste plaats de noodzaak van het op allerlei manieren actief omgaan met kennis benadrukt, zoals de volgende respondenten aangeven:

‘Een kenniscentrum moet in onze ogen een duidelijke gidsrol vervullen voor zijn doelgroep(en). Dat kan alleen als het kenniscentrum zelf kennis ontwikkelt, veredelt en verspreidt. Het kenniscentrum moet voor de doelgroep een ‘kennis pomp’ (kennisdeling en toepassing actief bevorderen) zijn en geen ‘kenniszolder’ (verzamelen van kennis die raadpleegbaar is). Hier zit nu precies het onderscheid tussen een documentatiecentrum en een kenniscentrum: passief versus actief.’

‘Voor mij is de kern dat een kenniscentrum functioneert op het snijvlak van onderzoek en praktijk, en dus niet alleen onderzoekt of kennis verzamelt, maar met name ook een actieve rol speelt bij het onderling vertalen (bijvoorbeeld methodiekontwikkeling op basis van wetenschappelijke kennis, aandacht voor implementatie van kennis, vertalen van vragen uit de praktijk naar wetenschappelijk onderzoek).’

Ook wordt enkele malen de netwerk- of platformfunctie sterk benadrukt:

‘Wij spreken soms liever van expertise netwerk i.p.v platform e.d. In het [...] netwerk wordt expertise bijeengebracht en doorgeschakeld tot uiteindelijk vaardige toepassing plaatsvindt (meestal niet door de onderzoeker zelf).’

Verskil van mening is er vooral over het punt of een kenniscentrum zelf kennis moet ontwikkelen, of die alleen maar hoeft te bewerken en gericht aan te bieden. Eén respondent verwoordt dit zo:

‘Kennis maken hoort nu juist NIET bij een kenniscentrum; daar zijn andere partijen actief (zoals adviesbureaus, universiteiten etc).’

Niettemin bestaat er over het algemeen een redelijke mate van consensus over de functies van een kenniscentrum. Dit blijkt tot op zekere hoogte ook uit de reacties op enkele andere stellingen. Een ruime meerderheid (11 van 16; één onbekend) vindt dat

universiteiten geen kenniscentra zijn. Deze worden te zeer als puur wetenschappelijke instellingen gezien. (Terzijde zij opgemerkt dat recentelijk sommige hogescholen, die meer praktijkgericht zijn dan universiteiten, zich als kenniscentra beginnen te manifesteren.) Twaalf van de 16 vinden dat een plaatselijke vvv geen kenniscentrum is, waarschijnlijk omdat het hier alleen om informatie en niet om kennis gaat. Moeilijker ligt het echter bij de term expertisecentrum. De stelling ‘er is geen enkel verschil tussen expertisecentra en kenniscentra’ (wat volgens dit onderzoek inderdaad zo is) wordt door vier respondenten onderschreven; zeven zijn het hier niet mee eens, en vier weten het niet. Ook over de vraag of kenniscentra gelieerd zouden moeten zijn aan wetenschappelijke instellingen bestaat een duidelijk verschil van inzicht; er zijn even veel voor- als tegenstanders.

Waar vrijwel iedereen het wel over eens is, is dat de overheid geen normen dient te stellen waaraan kenniscentra zouden moeten voldoen. Bij enkelen roept de stelling zelfs heftige negatieve reacties op.

8.3. Een voorstel tot omschrijving van een kenniscentrum

Het feit dat vrijwel alle vertegenwoordigers van kenniscentra tegen normering van de overheid gekant zijn, neemt niet weg dat er verwarring heerst over de betekenis van het begrip en dat er een ruime behoefte bestaat aan meer helderheid op dit punt. Daarom wordt hier op grond van voorgaande observaties en onderzoeksresultaten voorgesteld een kenniscentrum als volgt te omschrijven:

‘Een kenniscentrum is een organisatorische eenheid, die primair en minimaal tot taak heeft gefundeerde kennis over specifieke thema’s en doorverwijzingen naar gerelateerde kennis elders beschikbaar te stellen, met als doel externe kennisvragers, die deze kennis voor praktische doeleinden behoeven, actief, snel en effectief de betreffende kennis te kunnen laten vinden. Een gespecialiseerde website is hiervoor een gebruikelijk medium.’

Deze omschrijving tracht recht te doen aan de volgende essentiële kenmerken, die zich in de praktijk al hebben ontwikkeld, of die wenselijk worden gevonden:

1. Het betreft een organisatorische eenheid. Dit kan een zelfstandige instelling zijn of een afdeling van een grotere instelling. Het is onduidelijk en verwarrend als die grotere instelling zelf als kenniscentrum betiteld wordt. Om die reden is in de omschrijving ook opgenomen dat het zou moeten gaan om de primaire taak van die eenheid. Het is daarom niet wenselijk om bijvoorbeeld een onderzoeksinstituut als zodanig een kenniscentrum te noemen.
2. Een belangrijk onderscheidend criterium voor een kenniscentrum is dat het gefundeerde kennis beschikbaar stelt, en niet simpelweg informatie. Dit betreft veelal wetenschappelijke kennis, maar het kan ook om gesystematiseerde ervaringskennis gaan.
3. Een kenniscentrum is gespecialiseerd op een bepaald thema en vervult ook de functie van doorverwijzen van kennisvragers naar andere specialisten op dit thema.
4. De doelgroepen van een kenniscentrum zijn externe vragers naar kennis. Alge-

mene toegankelijkheid, in bijzondere gevallen beperkt tot leden, is een essentieel kenmerk.

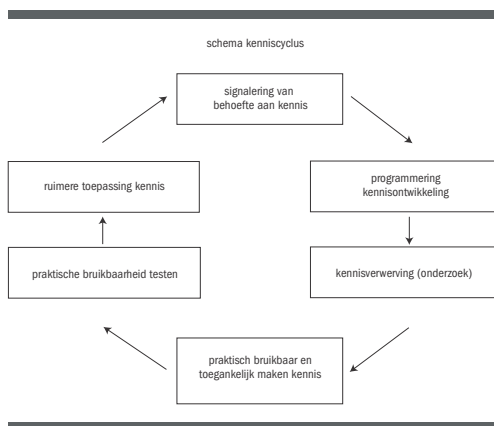
5. Het gaat om kennis die nodig is voor de oplossing van praktijkvraagstukken. Kenniscentra dienen idealiter een brugfunctie te vervullen tussen wetenschap (of gefundeerde ervaringskennis) en praktijk.
6. De kennis dient snel en effectief toegankelijk te zijn en actief te worden verspreid. Dit betekent meestal toegang via internet. Het verwijst daarnaast ook naar de vertaalfunctie die kenniscentra idealiter zouden moeten vervullen.
7. Een belangrijk medium voor kennisbemiddeling is de website. Kenniscentra zonder website zijn vrijwel ondenkbaar, gezien de verschillende functies die zij vervullen. Dit sluit overigens bepaald niet uit dat er ook andere werkmethoden worden gebruikt. Vandaar dat dit een minimale eis is.

Deze omschrijving lijkt in geen enkel opzicht op die in de Dikke Van Dale, waarmee het onderzoek begon.

Slotbeschouwing

Dit rapport is in oktober 2002 besproken met betrokkenen uit de sfeer van het beleid en wetenschap en met vertegenwoordigers van kenniscentra. Hierin stond de vraag naar de betekenis van de resultaten van het onderzoek voor het beleid inzake kennismanagement centraal. Enerzijds werd in deze gedachtewisseling aandacht besteed aan enkele meta-vragen, zoals de mogelijke rol van de overheid bij de stimulering en sturing van kennis en het gebruik ervan. Anderzijds richtte de discussie zich op meer praktische vragen, bijvoorbeeld die naar de effectiviteit en wenselijkheid van onafhankelijke kleine kenniscentra. Elementen uit deze discussie vormden het uitgangspunt voor deze slotbeschouwing, die overigens meer het karakter heeft van een reflectie op de onderzoeksresultaten, dan dat zij een samenvatting vormt van deze discussie.

Uit het onderzoek blijkt dat met name de nieuwe kenniscentra een brugfunctie proberen te vervullen tussen enerzijds de ontwikkeling van nieuwe kennis en anderzijds de vraag naar in de praktijk toepasbare kennis. In het onderstaande vereenvoudigde schema van kennisontwikkeling en toepassing betekent dit dat zij voornamelijk opereren in het onderste deel van het schema. Dat wil zeggen, zij vervullen de rol van kennismakelaar tussen aanbieders en gebruikers van kennis. Het gaat er daarbij vooral om dat er voeling wordt gehouden met instellingen die kennis ontwikkelen en met praktijkorganisaties die praktisch toepasbare kennis behoeven. Deze positie van de kenniscentra roept een aantal belangrijke vragen op, namelijk:

- Hoe kunnen kenniscentra voldoende voeling houden met de praktijk?
- Hoe kunnen kenniscentra voldoende voeling houden met de ontwikkeling van (wetenschappelijk) gefundeerde kennis?
- Hoe kan worden gegarandeerd dat de kennis die beschikbaar wordt gesteld valide en onafhankelijk is?

- Wat kan de rol van de overheid zijn in de ontwikkeling en ondersteuning van kenniscentra?

Alvorens op deze vragen in te gaan is het goed om eerst opnieuw te benadrukken dat de kenniscentra een breed spectrum vertegenwoordigen in termen van omvang, structuur en functies. Die diversiteit maakt dat het niet erg zinvol is om over ‘de kenniscentra’ te spreken.

De grote oudere centra, zoals het RIVM of het Expertisecentrum LNV, vervullen bijna alle functies in de geschetste kenniscyclus en zij zijn vaak ook op een breed inhoudelijk gebied werkzaam. Bij deze grote centra is het kenniscentrum – in de moderne betekenis van dit woord – typisch een deelfunctie, waarbij het erom gaat verschillende groepen gebruikers gericht en effectief gebruik te kunnen laten maken van de eigen kennis van het centrum. Zij hebben als het ware hun eigen bibliotheek en documentatiecentrum opengesteld (op het internet) en leveren hulpmiddelen om daarin snel en gericht te kunnen zoeken. Dit is wel een belangrijke en positieve nieuwe ontwikkeling, maar deze roept niet zozeer de bovengestelde vragen op.

De moderne, kleine en onafhankelijke kenniscentra opereren daarentegen vaak uitsluitend als bemiddelaar of makelaar van kennis, meestal op een specifiek en inhoudelijk, beperkt terrein. Zij produceren zelf meestal geen kennis, maar verwijzen naar die van anderen, en bij hen doen deze vragen zich wel voor. Daarom gaat het hierna voornamelijk aan deze kenniscentra.

Aparte vermelding verdienen dan nog de typische innovatiecentra, die vaak ook opereren als kenniscentrum. Voorbeelden daarvan zijn de Stuurgroep Experimenten Volkshuisvesting (SEV) en Xpin (Expertisebureau voor Innovatieve Beleidsvorming). Deze innovatiecentra werken niet zozeer volgens het geschetste schema, maar beginnen met experimenten in de praktijk en bouwen van daaruit ervaring op, zodat ze eigenlijk tegen de klok in werken in dit schema. Hier lijkt de vraag relevant of zij er verstandig aan doen zich als kenniscentra te presenteren. Waarschijnlijk is de term ‘innovatiecentrum’ hier meer op zijn plaats.

De relatie met de praktijk

Om makelaar te kunnen zijn zou het kennisaanbod van kenniscentra mede vraaggestuurd moeten zijn. Leveren de kenniscentra werkelijk het type kennis waar men in de praktijk iets mee kan?

In het algemeen lijkt van een financieel sturingsmechanisme maar heel beperkt sprake. Er zijn wel enkele kenniscentra die zichzelf voor een belangrijk deel weten te financieren, bijvoorbeeld het KEI (Kenniscentrum Stedelijke Vernieuwing), maar dan zijn het niet de gebruikers, maar de aanbieders die hiervoor zorgen. Die aanbieders hebben er belang bij dat zij goed zichtbaar zijn in de markt en dat lijkt hen vooral te motiveren. Maar de meeste centra worden door de (rijks)overheid gefinancierd en zij worden daarom niet direct door ‘de markt’ van gebruikers gecorrigeerd. Het kan zelfs een zekere spanning veroorzaken wanneer de gepercipieerde markt van gebruikers andere vragen beantwoord wil zien dan de overheid wil financieren.

Sommige kenniscentra ervaren dit als een reëel probleem. De vraag is hierbij of de overheid een aanbod wil financieren dat niet in de eerste plaats voor haarzelf, maar voor het praktijkveld relevant is. We komen nog op dit punt terug.

De mogelijkheden van directe vraaggestuurde financiering van levering van kennis lijken in de praktijk nog onvoldoende uitgetest. Er zijn twee modellen denkbaar: het bibliotheek- en het videotheek-model. In het eerste model betalen gebruikers primair via een lidmaatschap; in het tweede model per geleende of gebruikte eenheid. Het bibliotheek-model is zich in de praktijk al op ruime schaal aan het ontwikkelen in de vorm van gesloten kennisnetwerken, die alleen voor betalende leden toegankelijk zijn (via een wachtwoord). De mogelijkheden van een videotheek-model, dat op zeer grote schaal wordt gebruikt door aanbieders van pornografie op het internet, lijken daarentegen nog nauwelijks te zijn onderzocht. Toch liggen hier wel mogelijkheden, want – ter vergelijking – het is tegenwoordig zeer gebruikelijk dat men voor het lenen van literatuur uit bibliotheken van wetenschappelijke centra per eenheid betaalt, en ook het verschijnsel van betaalde informatieve telefoonlijnen is snel ingeburgerd geraakt.

Blijkens de onderzoeksresultaten hebben de nieuwe kenniscentra hun sturing door de vraag voornamelijk anders vorm gegeven: door het organiseren van bijeenkomsten en symposia voor hun gebruikers; door het instellen van een adviesraad van gebruikers. Of zij gaan uit van het aantal hits op hun website door groepen van gebruikers. Een enkeling heeft ook geprobeerd om door middel van systematische consultatie van gebruikers inzicht te krijgen in de relevantie van de aangeboden kennis.

In het algemeen lijken de mogelijkheden van directe financiële sturing door de vraag naar bepaalde kennis nog wel te kunnen worden vergroot. Daarbij dient er waarschijnlijk wel op te worden gelet dat de minder kapitaalkrachtige, maar wel relevante vraag niet te zeer wordt beperkt. De prijs van financiële vraagsturing is namelijk beperking van de algemene toegankelijkheid.

Van belang op dit punt is ten slotte dat de vraag naar kennis vaak erg latent is; dat wil zeggen dat de vraag pas duidelijk wordt in confrontatie met een mogelijk aanbod. Een goede makelaar probeert zijn klant eerst te leren kennen, en helpt die klant vervolgens zijn vraag te verhelderen en te articuleren. Dit betekent dat er, ook bij kenniscentra, mechanismen moeten worden ontwikkeld om de interactie met kennisvragers verder vorm te geven. Sommige kenniscentra doen dit ook via symposia, workshops of het aanbieden van een gespecialiseerde helpdesk. Dergelijke mechanismen zijn soms veel belangrijker en effectiever voor het proces van expliciteren van de vraag dan een simpel financieel vraagmechanisme.

De relatie met de aanbieders van kennis

Niet alleen bij de oudere grote instituten, ook onder de nieuwe kleine kenniscentra zijn er verscheidene die zelf kennis genereren. De op bepaalde aandoeeningen gespecialiseerde kenniscentra in de GGZ doen bijvoorbeeld zelf onderzoek, veelal in samenwerking met gespecialiseerde universitaire vakgroepen. Tegelijkertijd zijn zij ook in

de praktijk werkzaam, waardoor er een directe koppeling ontstaat tussen wetenschappelijke kennisontwikkeling, toepassing in de praktijk en kennisverspreiding. Maar de meeste nieuwe kenniscentra zijn geen kennisproducenten. De relatie met ontwikkelaars van nieuwe kennis is in het onderzoek maar ten dele duidelijk geworden.

Sommige kenniscentra hebben een geformaliseerde relatie met de leveranciers van kennis in de vorm van een vertegenwoordiging in het bestuur of een adviesraad. Soms is er alleen sprake van samenwerking op uitvoerend niveau in de vorm van afspraken over doorverwijzingen (links). Maar het komt ook voor dat kenniscentra voornamelijk zelf bepalen naar welke leveranciers van kennis zij verwijzen. Wanneer een kenniscentrum geen hechte relaties onderhoudt met kennisproducenten, waardoor het zelf nauwelijks inhoudelijke deskundigheid kan opbouwen, wordt de functie van het centrum al snel gereduceerd tot die van *portal*. Het kan dan alleen de weg wijzen naar verschillende vindplaatsen, maar niet meer uitleggen wat voor interessants daar precies te vinden is; het wordt dan een soort veredelde Gouden Gids. Er zijn inmiddels verscheidene kenniscentra die niet veel meer dan zo'n *portal*-functie vervullen.

Indien een onafhankelijk kenniscentrum meer wil zijn dan alleen een *portal*, dan lijkt de vraag van belang of er sprake is van een minimale omvang die nodig is voor voldoende kwaliteit en stabiliteit. In het algemeen geldt natuurlijk dat zeer kleine centra (vijf of minder fte) kwetsbaar zijn. Door personeelsverloop gaat opgebouwde kennis van het veld dan gemakkelijk verloren. Er zijn weinig mogelijkheden voor opbouw van institutioneel verankerde expertise. Inbedding in een grotere organisatorische eenheid, zij het met behoud van een bepaalde mate van zelfstandigheid, lijkt in dat geval voor de hand te liggen. Deze formule ontwikkelt zich hier en daar in de praktijk; het is als het ware een boetiekje binnen een warenhuis.

Validiteit en onafhankelijkheid van aangeboden kennis

De cruciale vraag op dit punt lijkt te zijn of kenniscentra niet bij voorkeur onderdeel zouden moeten uitmaken van grote multifunctionele gespecialiseerde instellingen. Immers, dan lijkt in ieder geval de kwaliteit van de aangeboden kennis voldoende gewaarborgd door de directe koppeling met institutioneel opgebouwde expertise. De grote instellingen, zoals de TNO-instituten, lijken te neigen tot deze opvatting. Tegenover dit voordeel van garantie van valide kennis staan echter minstens twee nadelen.

Directe koppeling aan één instelling in het betreffende werkveld leidt er bijna onontkoombaar toe dat vooral de kennis van die ene instelling beschikbaar wordt gesteld, ten koste van het aanbod van anderen. Vooral wanneer er sprake is van commerciële belangen of concurrentie in dat werkveld kan dit een ernstig nadeel zijn. Een kenniscentrum zou idealiter geen belangen moeten hebben bij het beschikbaar stellen van bepaalde kennis. Het tweede nadeel is dat in dit geval het kenniscentrum institutioneel onderdeel vormt van de aanbodkant van de kennis, waardoor het verder van de vraagkant afstaat, zodat de typische makelaarsfunctie wordt bemoeilijkt. Er ontstaat dan namelijk een vorm als waarbij een openbare bibliotheek het bezit is van een grote uitgever. Het aantrekkelijke van de moderne kleine kenniscentra

tra is nu juist dat ze echt een onafhankelijke positie tussen vraag en aanbod proberen in te nemen.

Dit alles neemt niet weg dat het voor kleine kenniscentra vaak moeilijk is om te bepalen welke kennis van welke leverancier voldoende valide, up-to-date of relevant is voor de kennisvragers. Sommige neigen er daardoor toe om bijna alles wat er in hun markt wordt aangeboden beschikbaar te stellen, of daarnaar te verwijzen. De klant van het centrum moet dan het kaf maar van het koren zien te scheiden. Dit brengt risico's met zich. Een extreem, maar verhelderend voorbeeld is in dit verband de opvatting van de Zuid-Afrikaanse president Mbeki, die ervan overtuigd blijft dat aids niet door hiv-infectie wordt veroorzaakt. Een belangrijke oorzaak hiervan is dat er op het internet een kleine, maar persistente groep van 'wetenschappers' opereert, die grote hoeveelheden documenten produceert en beschikbaar stelt waaruit zou moeten blijken dat dit oorzakelijk verband niet bestaat. Zo'n 'kenniscentrum' kan zich vrij gemakkelijk op het internet handhaven.

Het is dan ook van belang dat kenniscentra die meer willen zijn dan een Gouden Gids, en die door hun gebruikers worden gepercipieerd als hebbende zo'n meerwaarde, duidelijke kwaliteitscriteria ontwikkelen voor de door of via hen aangeboden kennis. Een goede makelaar gaat immers ook eerst even kijken of de balken niet verrot zijn voor hij een huis in de verkoop neemt.

Opgemerkt moet worden dat verreweg de meeste onderzochte kenniscentra voldoende lijken te zijn ingebed in hun specifieke veld van instellingen met expertise op hun terrein, maar tegelijkertijd garandeert de term 'kenniscentrum' dit absoluut niet.

De rol van de overheid

De snelle ontwikkeling van algemeen toegankelijke kenniscentra past bij een overheid die gedecentraliseerd wil opereren en die interactief wil werken met de burger en met maatschappelijke organisaties. De overheid heeft een sterk stimulerende rol willen vervullen bij het ontwikkelen van de noodzakelijke infrastructuur, die in belangrijke mate aan de basis ligt van het ontstaan van kenniscentra: de digitalisering van de samenleving. De vraag lijkt nu in hoeverre de overheid ook een stimulerende of misschien sturende rol wil vervullen bij het optimaal benutten van die infrastructuur.

Er lijken op dit punt twee benaderingen denkbaar. In de eerste benadering stelt de overheid zich op het standpunt dat een ruime en vrij toegankelijke hoeveelheid kennis een basisvoorwaarde vormt voor het functioneren van de moderne informatiemaatschappij, en voor een optimaal functionerende overheid daarbinnen. De gedachtegang hierbij kan zijn dat kenniscentra tot op zekere hoogte de moderne aanvulling of zelfs opvolger zijn van de openbare bibliotheek. Of misschien ook: kenniscentra vormen doelgerichte uitbreidingen van Postbus 51. Kenniscentra zijn in deze opvatting de smeerolie van de informatiemaatschappij, en de overheid ziet het als haar taak de ontwikkeling ervan te stimuleren en financieel garant te staan voor hun functioneren. De overheid zou in dit geval een generiek kenniscentrabeleid moeten voeren.

In de huidige praktijk is hier (nog) geen sprake van. Kenniscentra ontstaan ten dele vanuit het veld van de wetenschap en de toepassingspraktijk, en ten dele ontstaan zij onder invloed van stimuleringsbeleid door afzonderlijke ministeries, waarbij het ministerie van vws een voorhoedepositie inneemt.

Er is ook een benadering denkbaar waarbij de overheid het kenniscentrum opvat als een nieuw beleidsinstrument waarmee maatschappelijke ontwikkelingen kunnen worden bijgestuurd, of waarbij zij tenminste worden gezien als een noodzakelijke voorwaarde voor bijsturing. In deze opvatting is er geen sprake van analogie met de openbare bibliotheek, maar meer één met relatief kleine en gespecialiseerde onderzoeksinstituten. Deze laatste zijn in het verleden vaak ontstaan als reactie van de overheid op een zorgelijke nieuwe ontwikkeling, en in de verwachting dat het nieuwe instituut deze ontwikkeling tenminste goed in kaart zou brengen, en hopelijk de oorzaken van problemen zou kunnen opsporen. In een samenleving waar de overheid vooral ook in interactie met betrokkenen naar oplossingen voor problemen wil zoeken, zou het kenniscentrum de moderne opvolger of aanvulling kunnen zijn van zulke gespecialiseerde kleine onderzoeksinstituten. In deze optiek past juist een sectoraal of zelfs een tamelijk ad-hoc beleid van de overheid bij het ondersteunen kenniscentra. De beleidsrelevantie van zo'n selectieve ondersteuning van kenniscentra is dan vooral dat er een extra impuls wordt gegeven aan wederzijdse samenwerking en afstemming tussen wetenschap en praktijk op een specifiek gebied. De overheid zelf hoeft daarbij inhoudelijk niet sterk betrokken te zijn, en het zijn ook niet primair vragen van de overheid die beantwoord moeten worden.

In de huidige praktijk is vooral sprake van deze tweede benadering, hoewel de overheid er soms toe neigt de kenniscentra vooral als haar eigen vraagbaak te zien.

Het is van belang om in dit verband te benadrukken dat, hoewel er al sprake is van een zekere vrees voor wildgroei, er in feite nog enorme groeimogelijkheden bestaan in dit nieuwe veld. Er zijn nog heel veel terreinen waar kenniscentra kunnen, of misschien wel zouden moeten ontstaan. Het is opnieuw goed om erop te wijzen dat de nieuwe kenniscentra, met hun specifieke makelaarsfunctie, nog maar een tamelijk marginaal verschijnsel vormen. Juist omdat het nog om een jonge en nieuwe formule van bescheiden omvang gaat, is het raadzaam om deze ontwikkeling vooralsnog weliswaar kritisch te volgen, maar ook even de kans te geven om het eigen optimum te vinden.

Bijlage 1: Vragenlijst eerste ronde

SCP Onderzoek Kenniscentra Nederland

Vragenlijst van ..... (naam instelling/eenheid/afdeling, vooraf ingevuld)

Instructie: Deze korte vragenlijst heeft betrekking op het deel van uw organisatie dat wordt aangeduid als 'kenniscentrum' (of vergelijkbare benaming). In sommige gevallen is dit de organisatie als zodanig, in andere gevallen een afdeling ervan.

Het verdient aanbeveling de lijst te laten invullen door een medewerker die voldoende zicht heeft op de structuur en werkwijze van de organisatie. Dit verschilt per kenniscentrum.

U vult de vragenlijst in door bij de antwoorden van uw keuze een X te plaatsen tussen de [ ]: [X], dan wel door (tevens) een tekst in te vullen bij een open antwoordmogelijkheid.

Het wordt zeer op prijs gesteld indien u de vragenlijst binnen drie weken na ontvangst ingevuld wilt retourneren aan e.ketting@tip.nl.

A. Begripsbepaling

Uitleg: Het begrip 'kenniscentrum' is niet eenduidig gedefinieerd. Sommige instellingen of afdelingen opereren onder deze benaming; andere, met vergelijkbare functies, taken, of activiteiten, hanteren andere benamingen als 'expertisecentrum', 'onderzoekscentrum', 'kennisnetwerk', of 'kennis- en informatiecentrum', om er slechts enkele te noemen.

Voorts zijn sommige kenniscentra zelfstandige instellingen, terwijl andere een aparte afdeling zijn van een grotere instelling, een samenwerkingsverband van verschillende instellingen, of zij hebben een nog andere organisatievorm. Om deze reden wordt in deze vragenlijst het begrip organisatorische eenheid, afgekort 'eenheid', gebruikt ter aanduiding van u als respondent.

1. Beschouwt u uw eenheid als een:

Kenniscentrum

Kenniscentrum en ander type eenheid, namelijk: .....

Niet als kenniscentrum, maar als: .....

Instructie: Indien uw eenheid niet de benaming 'kenniscentrum', maar wel een sterk verwante benaming gebruikt, zoals kennisinstituut, kennisplatform, kennisnetwerk, kennismakelaar, kennispunt, kennis- en -centrum, etc., wilt u dan de rest van de

vragen wel beantwoorden alsof het een 'kenniscentrum' betreft.

Indien u geen van deze benamingen gebruikt, kunt u de rest van de vragenlijst overslaan. Het wordt wel zeer op prijs gesteld indien u de lijst retourneert, zodat wij weten dat u geen deel vormt van het onderzoeksuniversum.

2. Welke organisatievorm kent uw eenheid:

Zelfstandige rechtsvorm (stichting, vereniging, BV, etc.)

Afdeling van een grotere eenheid, namelijk (naam organisatie):

.....

Samenwerkingsverband van verschillende eenheden, namelijk (namen eenheden):

.....

.....

.....

.....

Anders, namelijk: .....

B. Ontstaansgeschiedenis

3. Sinds wanneer opereert uw eenheid als kenniscentrum (of vergelijkbare naam; geldt ook voor alle volgende vragen)?

..... (jaartal)

4. Op welke wijze is uw eenheid als kenniscentrum ontstaan?

Naamsverandering reeds bestaande eenheid

Toevoeging benaming 'kenniscentrum' aan bestaande naam

Onder de naam 'kenniscentrum' als nieuwe eenheid gestart

Naamsverandering of -toevoeging plus functieverandering bestaande eenheid

Anders, namelijk: .....

5. Indien uw eenheid al eerder bestond, en de naam 'kenniscentrum' een naamsverandering of toevoeging betrof, onder welke benaming opereerde uw eenheid dan voor die tijd?

(n.b. u kunt meerdere antwoorden aankruisen; b.v. 'documentatie en informatiecentrum' is antwoordmogelijkheid 2 en 3)

N.v.t. (als kenniscentrum gestart)

Documentatiecentrum of -instituut

Informatiecentrum of -instituut

Voorlichtingscentrum of -instituut

Onderzoekscentrum of -instituut

- Adviescentrum of -instituut
- Expertisecentrum of -instituut
- Andere benaming: .....

C. Omvang, functies, activiteiten en financiering

6. Hoeveel medewerkers zijn er binnen uw eenheid werkzaam?

Betaalde staf: ... (aantal fte)

Vrijwilligers: ... (aantal fte)

7. Welke van de onderstaande functies vervult uw eenheid

(n.b. u kunt meerdere antwoorden aankruisen)

- Kennisontwikkeling (b.v. door middel van eigen onderzoek)
- Programmeren kennisontwikkeling (advies/stimulering kennisontwikkeling elders)
- Kennis verzamelen en ordenen (bibliotheek en documentatie functie)
- Kennis beschikbaar stellen aan derden
- Kennisbemiddeling (actief bijeenbrengen vraag en aanbod kennis)
- 'Kennisveredeling' (vertalen, geschikt maken van kennis t.b.v. doelgroepen)
- Kennisverspreiding (actief naar doelgroepen)
- Andere functie 1.: .....
- Andere functie 2.: .....

8. Welke activiteiten onderneemt uw eenheid?

(n.b. u kunt meerdere antwoorden aankruisen)

- Uitvoeren eigen onderzoek
- Productontwikkeling (methodieken, handleidingen, training manuals, etc.)
- Adviseren over onderzoek, door anderen uitgevoerd
- Onderhouden van bibliotheek en documentatie eenheid
- Onderhouden website, met daarop de volgende functies:
  - verwijzingen naar eigen kennisbestanden
  - verwijzingen en links naar kennisbestanden en -bronnen elders
  - gespecialiseerde zoekmachine voor uw specifieke gebied
  - downloaden van samenvattingen documenten
  - downloaden van (meerdere) integrale documenten
  - gespecialiseerde helpdesk functie voor informatievragers
  - overige: .....
- Beleidsadvisering
- Belangenbehartiging
- Onderwijs, scholing en/of training

- Organisatie symposia, workshops, congressen, e.d.
- Voorlichting geven
- Andere activiteit 1.: .....
- Andere activiteit 2.: .....

9. In welke sectoren van het overheidsbeleid is uw eenheid voornamelijk werkzaam?
(n.b. u kunt meerdere antwoorden aankruisen)

☐ Binnenlandse Zaken	☐ Ontwikkelingssamenwerking
☐ Buitenlandse Zaken	☐ Ruimtelijke Ordening
☐ Cultuur	☐ Sociale Zaken
☐ Defensie	☐ Sport
☐ Economische Zaken	☐ Verkeer en Waterstaat
☐ Financiën	☐ Visserij
☐ Justitie/politie	☐ Volksgezondheid
☐ Landbouw	☐ Volkshuisvesting
☐ Milieubeheer	☐ Welzijn
☐ Natuurbeheer	☐ Werkgelegenheid
☐ Onderwijs	☐ Wetenschapsbeleid

Ruimte voor opmerkingen:

10. Wat zijn de voornaamste financieringsbronnen voor uw eenheid?

- Ministerie van (1) ..... (s.v.p. invullen)
- Ministerie van (2) ..... (s.v.p. invullen)
- Ministerie van (3) ..... (s.v.p. invullen)
- Provinciale of lokale overheden
- Universiteit(en)
- Andere Rijksinstelling(en), namelijk .....
- Bedrijfsleven
- Overige 1.: .....
- Overige 2.: .....

Ruimte voor opmerkingen:

Wij zijn u erkentelijk voor de door u bestede tijd en aandacht voor het invullen van deze vragenlijst!

Wilt u zo vriendelijk zijn deze vragenlijst, na een laatste controle, te retourneren naar:

Dr Evert Ketting, consulterend medewerker SCP; email adres: e.ketting@tip.nl.

Postadres: Regentesselaan 1, 3708 BM Zeist. Tel: 030-6923083.

Bijlage 2: Vragenlijst tweede ronde

SCP Onderzoek Kenniscentra Nederland: fase 2

Vragenlijst van..... (naam instelling/eenheid/afdeling, vooraf ingevuld)

Ter herinnering

Het begrip 'kenniscentrum' is niet eenduidig gedefinieerd. Sommige instellingen of afdelingen opereren onder deze benaming; andere, met vergelijkbare functies, taken, of activiteiten, hanteren andere benamingen als 'expertisecentrum', 'onderzoekscentrum', 'kennisnetwerk', of 'kennis- en informatiecentrum', om er slechts enkele te noemen..

Voorts zijn sommige kenniscentra zelfstandige instellingen, terwijl andere een aparte afdeling zijn van een grotere instelling, een samenwerkingsverband van verschillende instellingen, of zij hebben een nog andere organisatievorm. Om deze reden wordt in deze vragenlijst het begrip organisatorische eenheid, afgekort 'eenheid', gebruikt ter aanduiding van u als respondent.

1. Wie zijn de voornaamste afnemers van door uw eenheid beschikbaar gestelde kennis?

(n.b. u kunt meerdere antwoorden aankruisen)

- Rijksoverheid
- Lagere overheden
- Advieslichamen
- Bedrijfsleven
- Onderwijsinstellingen
- Organisaties van professionals
- Pers
- Algemene publiek
- Andere 1.: .....
- Andere 2.: .....

2. Waaraan meet u het resultaat van de werkzaamheden van uw eenheid af?

(n.b. u kunt meerdere antwoorden aankruisen)

- Aantal en omvang verzoeken om gespecialiseerde kennis intern
- Aantal en omvang verzoeken om gespecialiseerde kennis extern
- Aantal en omvang van gefinancierde opdrachten
- Aantal 'hits' op uw website
- Gestructureerde (periodieke) evaluatie door afnemers van 'producten'
- Aantallen deelnemers op door u georganiseerde bijeenkomsten

- Aantal leden of samenwerkingspartners
- Anders: .....

3. Hoe beoordeelt u dit resultaat van uw werkzaamheden over de laatste 3 jaar (of anders sinds start eenheid)
- Ver boven de verwachting aan het begin van die periode
  - Boven de verwachting aan het begin van die periode
  - Min of meer zoals verwacht aan het begin van die periode
  - Beneden de verwachting aan het begin van die periode
  - Ver beneden de verwachting aan het begin van die periode

Ruimte voor opmerkingen:

4. Welk karakter heeft de financiering van uw eenheid momenteel in hoofdzaak? (n.b. u kunt meerdere antwoorden aankruisen)

- Structurele subsidie (middellange of lange termijn)
- Opstartsubsidie (voor beperkte tijd)
- Projectmatige subsidie(s)
- Lidmaatschapbijdragen leden
- Betalingen voor geleverde (kennis)producten
- Advertentie inkomsten (web of anderszins)
- Overig: .....

Ruimte voor opmerkingen:

5. Indien uw eenheid (mede) door de overheid of een overheidsinstelling wordt gefinancierd, welke motivatie is hiervoor in dit geval gegeven?

Officiële omschrijving subsidiemotief (semi-)overheidsinstelling(en):

Situering ten opzichte van verwante eenheden

6. Met welke andere, op uw terrein gespecialiseerde kennis eenheden werkt uw eenheid structureel samen, zo mogelijk in volgorde van belangrijkheid?
- geen structurele samenwerkingspartners
  - partner 1:
  - partner 2:
  - partner 3:
  - wij werken daarnaast met minstens .... (aantal) andere partners structureel samen

Ruimte voor opmerkingen (met name over aard samenwerking):

7. Welke andere, op uw terrein gespecialiseerde kennisseenheden zijn bij u bekend, waarmee uw eenheid niet structureel samenwerkt?
- Geen andere verwante kennisseenheden bekend (anders dan bij vraag 6)
  - Wel andere verwante kennisseenheden bekend (anders dan bij vraag 6), namelijk:
.....
.....
8. Indien verwante kennisseenheden bekend, is er volgens u sprake van overlap met het werk van uw eenheid?
(n.b. U kunt meer antwoorden aankruisen)
- Niet of nauwelijks, omdat wij inhoudelijk een ander terrein bestrijken
  - Niet of nauwelijks, omdat wij andere doelgroepen bedienen
  - Ja, er is wel sprake van enige overlap
  - Ja, er is sprake van substantiële overlap
  - Moeilijk te beoordelen

Opinies over ontwikkelingen in het veld van kenniscentra

Uitleg: Kenniscentra en instellingen die onder vergelijkbare naam opereren, vormen een nieuw en snel toenemend verschijnsel. Er is zonder meer sprake van een explosieve groei van het aantal kenniscentra, of andere kennisinstellingen. Daarnaast is niet duidelijk wat precies moet worden verstaan onder 'kenniscentrum'. Wij willen u daarom tot slot twee vragen voorleggen om een beeld te krijgen van uw opinie hierover.

9. In mijn opinie zou de benaming 'kenniscentrum' (niet bedoeld wordt 'kennisnetwerk', 'kennisplatform', etc.) uitsluitend gerechtvaardigd moeten zijn indien door de betreffende eenheid minimaal de volgende functies worden vervuld, c.q. taken worden verricht (kruis alle volgens u onmisbare functies/taken aan):
- Kennisontwikkeling (bijvoorbeeld door middel van eigen onderzoek)
  - Programmeren kennisontwikkeling (advies/stimulering kennisontwikkeling elders)
  - Kennis verzamelen en ordenen (bibliotheek- en documentatiefunctie)
  - Kennis beschikbaar stellen aan derden
  - Kennisbemiddeling (actief bijeenbrengen vraag en aanbod kennis)
  - Kennisveredeling (vertalen, geschikt maken van kennis ten behoeve van doelgroepen)
  - Kennisverspreiding (actief naar doelgroepen)
  - Gespecialiseerde website met 'kennis-links' onderhouden

- [ ] Andere functie/taak 1.: .....
- [ ] Andere functie/taak 2.: .....

Ruimte voor opmerkingen:

10. Geef s.v.p. de mate aan waarin u het eens bent met onderstaande stellingen door bij iedere stelling een X te zetten in de kolom van uw keuze:

Stelling	Sterk mee eens	Enigszins mee eens	Eens noch oneens	Enigszins mee oneens	Sterk mee oneens
Veel instellingen op ons terrein noemen zichzelf ten onrechte kenniscentrum					
Op ons terrein is er sprake van wildgroei van kenniscentra					
Er is sprake van toenemende concurrentie tussen zich 'kenniscentrum' noemende instellingen					
Er is sprake van inflatie van begrippen als 'kenniscentrum', 'kennisnetwerk', 'kennismakelaar' etc.					
Kenniscentra zijn niets anders dan de bibliotheek en documentatie centra van het ict-tijdperk					
Alle universiteiten zouden kenniscentra genoemd moeten worden					
Een plaatselijke VV is ook een kenniscentrum					
Er is geen enkel verschil tussen expertisecentra en kenniscentra					
'Kenniscentrum' is vooral een modieus begrip, dat toevallig goed ligt bij beleidsmakers en subsidiegevers					
Kenniscentra behoren direct gelieerd te zijn aan wetenschappelijke instellingen					
Er dienen door de overheid normen te worden opgesteld waaraan instellingen moeten voldoen om zich kenniscentrum te mogen noemen					

Ruimte voor uw eventuele laatste opmerkingen:

Ik heb belangstelling om deel te nemen aan een bespreking van de voorlopige resultaten van dit onderzoek in maart: [ ] ja, [ ] nee

Wij zijn u (nogmaals) erkentelijk voor de door u bestede tijd en aandacht voor het invullen van deze vragenlijst!

Wilt u zo vriendelijk zijn deze vragenlijst, na een laatste controle, te retourneren naar: Dr. Evert Ketting, consulterend medewerker SCP; email adres: e.ketting@tip.nl.

Bijlage 3 : Overzicht respondenten eerste en tweede ronde

Naam kenniscentrum	Beleids-terrein	Website	2de ronde
Amsterdams Instituut voor Arbeidsstudies; Kenniscentrum voor Arbeid	Arbo	www.aias.nl	
Arboplan (afdeling Geoplan Nederland B.V.)	Arbo	www.arboplan.nl	
Kenniscentrum Gezondheidsbevordering op de Werkplek (afdeling NIGZ)	Arbo	www.gbwnl/gbwtheek.html	
Interuniversitaire Organisatie Arbeids hygiëne, Veiligheid en Milieu	Arbo	www.iavm.nl	
Nederlands Centrum voor Beroepsziekten	Arbo	www.beroepsziekten.nl	X
Nederlands Kenniscentrum Arbeidsdermatosen - NECOD	Arbo	www.necod.nl	
Nederlands Kenniscentrum Arbeid en Longaandoeningen - Opgelucht Werken	Arbo	www.opgelucht-werken.nl	
Nederlands Kenniscentrum Arbeid en Klachten Bewegingsapparaat	Arbo	www.kenniscentrumakb.nl	
Nederlands Kenniscentrum Arbeid en Psyche	Arbo	www.nkap.nl	
NL- Focal Point Arbo	Arbo	www.nl.osha.eu.int	
Stichting Kwaliteitsbevordering Bedrijfsgezondheidszorg (SKB)	Arbo	www.skb.nl	
STECR, Platform Reïntegratie	Arbo	www.stecr.nl	X
Burn-in (privaat)	Arbo	www.burnin.nl	
Kenniscentrum Ambulancezorg	Gezondheid	www.ambulancezorg.nl	
Landelijk Centrum Verpleging en Verzorging	Gezondheid	www.lcv.nl	
Instituut voor Extramuraal Gezondheidsonderzoek	Gezondheid	www.emgo.nl	
Nederlands Paramedisch Instituut	Gezondheid	www.paramedisch.org/npi/sites	
NIVEL	Gezondheid	www.nivel.nl;	
NSPH/NSOH	Gezondheid	www.nsph.nl	
RIVM	Gezondheid/ Milieu	www.info.rivm.nl	
Roessing Dienstengroep	Gezondheid	www.rdg.nl	
Rutgers-NISSO groep (in ontwikkeling)	Gezondheid	www.nisso.nl	
Schorer Stichting	Gezondheid	www.schorer.nl	
Trimbosinstituut (kennisinstituut)	Gezondheid	www.trimbos.nl	x
Kenniscentrum Bataviawerf	Cultuur	www.bataviawerf.nl	
Boekman Stichting (Kunstsociologisch Studiecentrum)	Cultuur	www.boekman.nl	
Centrum voor Industrieel en Mobiel Erfgoed (CIME)	Cultuur	www.cime.nl	
Instituut Collectie Nederland (ICN)	Cultuur	www.icn.nl	
Nederlands Architectuur Instituut (NAI)	Cultuur	www.nai.nl	
Bouwweb	Bouw	www.bouwweb.nl	x
Bouwregeling Informatiesystemen (BRIS)	Bouw	www.bris.nl	
Centrum Ondergronds Bouwen (COB)	Bouw	www.cob.nl	

Kennisnetwerk CUR	Bouw	www.cur.n	x
Stichting Nationaal Centrum Duurzaam Bouwen (DuBo Centrum)	Bouw	www.dubo-centrum.nl	x
Stichting Ravi Overlegorgaan voor Vastgoedinformatie	Bouw	www.ravi.nl	
Bureau Kwaliteitszorg Justitie	Justitie	www.minjust.nl/b_organ/ orsanisa/b1_1/bkw	
WODC	Justitie	www.minjust.nl/b_organ/ wodc	
Stichting Landelijk Bureau Leef tijd discriminatie	Sociale Zaken/Welzijn	www.leeftijd.nl	
Expertisecentrum Informele Zorg	Welzijn	www.nizw.nl	
Kenniscentrum Ouderen (NIZW)	Welzijn	www.kenniscentrum- ouderen.nl	
Nederlandse Organisatie voor Vrijwilligers (NOV)	Welzijn	www.nov.nl	
Kenniscentrum CEBIT	Onderwijs	www.cibit.nl	x
Echo-net; Expertisecentrum Allochtonen Hoger Onderwijs	Onderwijs	www.echo-net.nl	
Kenniscentrum Elders Verworven Competenties (EVC)	Onderwijs	www.kenniscentrumevc.nl	
Kenniscentrum Handel	Onderwijs	www.kchandel.nl	
Kenniscentrum Openbare Bibliotheek en Studiehuis	Onderwijs	www.schoolmediatheek.nl	
CROW; Kenniscentrum voor Verkeer en Vervoer	Verkeer/ Vervoer	www.crow.nl	
CVOV; Centrum Vernieuwing Openbaar Vervoer	Verkeer/ Vervoer	www.cvov.nl	
TNO Verkeer en Vervoer	Verkeer/ Vervoer	www.vv.tno.nl	x
Online Kenniscentrum Duurzaam Ondernemen	Economie	www.duurzaam- ondernemen.nl	x
Energie Onderzoekcentrum Nederland (ECN)	Economie	www.ecn.nl	
Organisatie voor Strategisch Arbeidsmarktonderzoek (OSA)	Economie	www.kub.nl	
Kenniscentrum Publiek-Private Samenwerking (PPS)	Economie	http://212.206.208.170/ pps/	
Expertisecentrum Landbouw, Natuurbeheer en Visserij (ECLNV)	Landbouw/ Natuurbeheer en Visserij	www.minInv.nl/Inv/alge meen/eclnv/intriae.htm	x
Geo TU Delft (Kenniscentrum van GiGb van de TUD)	Bodem	www.geo.tudelft.nl	
Geotechnisch Platform Nederland (GEONET)	Bodem	www.geonet.nl	
Stichting Kennisontwikkeling en Kennisoverdracht Bodem (SKB)	Bodem	www.skbodem.nl	
Habiforum (Expertisenetwerk)	Ruimtelijke ordening	www.habiforum.nl	
IKCRO	Ruimtelijke ordening	www.nirov.nl/ikcro	
IEC Progamma	ICT	www.gamma.rus.nl	
KLICT; Ketennetwerken, Clusters en ICT	ICT	www.klict.org	X
Telematica Instituut (Kennisinstituut)	ICT	www.telin.nl	
TNO Multimedia en Telecommunicatie	ICT	www.met.tno.nl	X
Informatiepunt Locale Veiligheid (ILV)	Stedelijk	www.ilv.nl	

Kenniscentrum Grote Steden (KCGS)	Stedelijk	www.kenniscentrumgrote teden.nl	X
KEI; Kenniscentrum Stedelijke Vernieuwing	Stedelijk	www.keicentrum.nl	
Kennisnetwerk Sociaal Beleid	Stedelijk	www.x-s2.nl	X
SEV; Stichting Experimenten Volkshuisvesting	Stedelijk	www.sev.nl	X
Xpin	Stedelijk	www.xpin.nl	
Infomil; Informatiecentrum Milieuvergunningen	Milieu	www.infomil.nl	
ITC; Internationaal Instituut voor Lucht en Ruimtekartering en Aardkunde	Overig	www.itc.nl	
Kenniscentrum Ruimte PvdA	Overig	www.pvda.nl/partij/kc/ renm/kc-rem-links.tpl	
Kennis- en Innovatiecentrum Recreatie	Overig	www.stichtinerecreatie.nl	X
KNMI	Overig	www.knmi.nl	
MDI; Meetkundige Dienst (RWS)	Overig	www.minvenw.nl/rws/mdi/ home	
NIWI; Nederlands Instituut voor Wetenschappelijke Informatie-voorziening	Overig	ww w.niwi.knaw.nl	X
Kenniscentrum Physique	Overig	www.physique.nl	
RIZA (laboratoria)	Overig	www.riza.nl	
STOWA; Stichting Toegepast Onderzoek Waterbeheer	Overig	www.stowa.nl	

Publicaties van het Sociaal en Cultureel Planbureau

Werkprogramma

Het Sociaal en Cultureel Planbureau stelt elke twee jaar zijn Werkprogramma vast. De tekst van het lopende programma (2002-2003) is te vinden op de website van het SCP: www.scp.nl.

Het Werkprogramma is rechtstreeks te bestellen bij het Sociaal en Cultureel Planbureau. ISBN 90-377-0097-7 (EUR 10).

SCP-publicaties

Onderstaande lijst bevat een selectie van publicaties van het Sociaal en Cultureel Planbureau. Deze publicaties zijn verkrijgbaar bij de boekhandel (prijswijzigingen voorbehouden). Een complete lijst is te vinden op de website van het SCP: www.scp.nl.

Sociale en Culturele Rapporten

Sociaal en Cultureel Rapport 1998. ISBN 90-5749-114-1 (EUR 41).

Sociaal en Cultureel Rapport 2000. ISBN 90-377-0015-2 (EUR 34).

Sociaal en Cultureel Rapport 2002. De kwaliteit van de quartaire sector. ISBN 90-377-0106-x (EUR 49,50).

The Netherlands in a European Perspective. Social & Cultural Report 2000. ISBN 90-377-0062-4 (English edition 2001) (\$ 99,50).

Nederlandse populaire versie van het SCR 1998

Een kwart eeuw sociale verandering in Nederland; de kerngegevens uit het Sociaal en Cultureel Rapport. Carlo van Praag en Wilfried Uitterhoeve. ISBN 90-6168-662-8 (EUR 11).

Engelse populaire versie van het SCR 1998

25 Years of Social Change in The Netherlands; Key Data from the Social and Cultural Report 1998. Carlo van Praag and Wilfried Uitterhoeve. ISBN 90-6168-580-x (EUR 11).

Nederlandse populaire versie van het SCR 2000

Nederland en de anderen; Europese vergelijkingen uit het Sociaal en Cultureel Rapport 2000. Wilfried Uitterhoeve. ISBN 90-5875-141-4 (EUR 13,40).

SCP-publicaties 2001

- 2001/1 Gewenste groei. Bevolkingsgroei en sociaal-ruimtelijke ontwikkelingen in ex-groei-kernen (2001). ISBN 90-377-0031-4 (EUR 15,90).
- 2001/2 Noch markt, noch staat. De Nederlandse non-profitsector in vergelijkend perspectief (2001). ISBN 90-377-0027-6 (EUR 27,30).
- 2001/3 Onderwijs in allochtone levende talen. Een verkenning in zeven gemeenten (2001). ISBN 90-377-0050-0 (EUR 13,60).
- 2001/4 Verstandig verzorgd. Een empirisch onderzoek naar de efficiëntie van de intramurale zorg voor verstandelijk gehandicapten (2001). ISBN 90-377-0051-9 (EUR 11,35).
- 2001/5 Trends in de tijd. Een schets van recente ontwikkelingen in tijdsbesteding en tijdsordening (2001). ISBN 90-377-0068-3 (EUR 15,90).
- 2001/6 Vrij om te helpen. Verkenning betaald langdurig zorgverlof (2001). ISBN 90-377-0053-5 (EUR 18,20).
- 2001/8 Zo gewoon mogelijk. Een onderzoek naar draagvlak en draagkracht voor de vermaatschappelijking in de geestelijke gezondheidszorg (2001). ISBN 90-377-0071-3 (EUR 30).

- 2001/10 Over werken in de postindustriële samenleving (2001). ISBN 90-377-0057-8 (EUR 34,10).
- 2001/11 Rapportage ouderen 2001. Veranderingen in de leefsituatie (2001). ISBN 90-377-0059-4 (EUR 29,55).
- 2001/13 De stad in de omtrek (2001). ISBN 90-377-0060-8 (EUR 18,20).
- 2001/14 De sociale staat van Nederland 2001 (2001). ISBN 90-377-0067-5 (EUR 36,15).
- 2001/17a Rapportage minderheden 2001. Deel 1 Vorderingen op school (2001). ISBN 90-377-0075-6 (EUR 22,50).
- 2001/17b Rapportage minderheden 2001. Deel 2 Meer werk (2001). ISBN 90-377-0077-2 (EUR 14,80).
- 2001/17 Deel 1 en 2 Rapportage minderheden 2001 (2001). ISBN 90-377-0078-0 (EUR 32,95).
- 2001/18 Armoedemonitor 2001 (2001). ISBN 90-377-0069-1 (EUR 20,42).

SCP-publicaties 2002

- 2002/2 Van huis uit digitaal. Verwerving van digitale vaardigheden tussen thuismilieu en school (2002). ISBN 90-377-0089-6 (EUR 19)
- 2002/3 Voortgezet onderwijs in de jaren negentig (2002). ISBN 90-377-0072-1 (EUR 29,90).
- 2002/4 Boek en markt. Effectiviteit en efficiëntie van de vaste boekenprijs (2002). ISBN 90-377-0095-0 (EUR 24,50).
- 2002/5 Zekere banden. Sociale cohesie, leefbaarheid en veiligheid (2002). ISBN 90-377-0076-4 (EUR 34,50).
- 2002/6 Niet-stemmers. Een onderzoek naar achtergronden en motieven in enquêtes, interviews en focusgroepen (2002). ISBN 90-377-0098-5 (EUR 19,90).
- 2002/7 Zelfbepaalde zekerheden. Individuele keuzevrijheid in de sociale verzekeringen: draagvlak, benutting en determinanten (2002). ISBN 90-377-0088-8 (EUR 12,50).
- 2002/8 E-cultuur. Een empirische verkenning (2002). ISBN 90-377-0092-6 (EUR 17,50).
- 2002/9 Taal lokaal. Gemeentelijk beleid onderwijs in allochtone levende talen (OALT) (2002). ISBN 90-377-0090-x (EUR 22,50).
- 2002/10 Rapportage gehandicapten 2002. Maatschappelijke positie van mensen met lichamelijke beperkingen of verstandelijke handicaps (2002). ISBN 90-377-0104-3 (EUR 29,50).
- 2002/13 Emancipatiemonitor 2002 (2002). ISBN 90-377-0110-8 (EUR 24,50).
- 2002/14 Ouders bij de les (2002). ISBN 90-377-0091-8 (EUR 19,90).

Onderzoeksrapporten 2001

- 2001/7 Geleidelijk digitaal (2001). ISBN 90-377-0083-7 (EUR 12).
- 2001/9 Het beeld van de wetenschap (2001). ISBN 90-377-0056-x (EUR 13,60).
- 2001/15 Een model voor de strafrechtelijke keten (2001). ISBN 90-377-0066-7 (EUR 18,20).
- 2001/16 Efficiency of Homes for the Mentally Disabled in the Netherlands (2001). ISBN 90-377-0064-0 (EUR 11,35).
- 2001/21 De leefsituatie van allochtone ouderen in Nederland (2001) ISBN 90-377-0080-2 (EUR 12,90).

Onderzoeksrapporten 2002

- 2002/01 Onbetaalde arbeid op het spoor. ISBN 90-377-0073-x (EUR 12).
- 2002/12 De werkelijkheid van de Welzijnswet (2002). ISBN 90-377-0116-7 (EUR 15,90).
- 2002/16 Inkomen verdeeld (2002). ISBN 90-377-0074-8.

Werkdocumenten (rechtstreeks te verkrijgen bij het SCP).

- 67 De vraag naar kinderopvang (2001) (EUR 6,80).
- 68 Trends en determinanten in de sport (2000) (EUR 6,80).
- 69 De toekomst van de AWBZ (2001) (EUR 6,80).
- 70 The non profit sector in the Netherlands (2001) (EUR 6,80).
- 71 Oudkomers in beeld (2001) (EUR 6,80).

- 72 Het nieuwe consumeren (2001) (EUR 6,80)
- 73 Voorstudie onderzoek 0-12-jarigen (2001) (EUR 6,80).
- 74 Maten voor gemeenten (2001) (EUR 6,80).
- 75 Ontwikkelingen in reïntegratie van uitkeringsontvangers (2001) (EUR 13,60).
- 76 Tussenrapport Onderwijs in Allochtone Levende Talen (2001) (EUR 6,80).
- 77 Ruime kavel of compacte stad? (2001) (EUR 6,80).
- 78 Verslaglegging van de modellering van de ouderenzorg ten behoeve van het ramingsmodel zorg (2001) (EUR 6,80).
- 79 Sociale cohesie en sociale infrastructuur (2002) (EUR 6,80).
- 80 Gemeentelijk ramingsmodel kinderopvang (2002). ISBN 90-377-0108-6 (EUR 6,80).
- 81 Modellering van de gehandicaptenzorg (2002) (EUR 6,80).
- 82 Verslaglegging van de modellering van de geestelijke gezondheidszorg ten behoeve van het ramingsmodel zorg (2002). ISBN 90-377-0099-3 (EUR 6,80).
- 83 Verslaglegging van de modellering van de gehandicaptenzorg (2002). ISBN 90-377-0100-0 (EUR 6,80).
- 84 Cultuur op het web. Het informatieaanbod op websites van musea en theaters (2002). ISBN 90-377-0101-9 (EUR 6,80)
- 85 Intramuraal AWBZ-voorzieningen. Achtergronden bij gebruik en eigen bijdragen (2002). ISBN 90-377-0102-7 (EUR 6,80)
- 86 Memorandum quartaire sector 2002-2006 (2002). ISBN 90-377-0103-5 (EUR 10).
- 87 Naar een agenda voor de jeugd. Voorstellen voor een positief lokaal jeugdbeleid (2002). ISBN 90-377-0105-1 (EUR 6,80).
- 88 Kenniscentra in Nederland. Een inventariserend onderzoek naar kenmerken en groei van het aantal kenniscentra (2002). ISBN 90-377-0122-1 (EUR 11,00)

Overige publicaties

On Worlds of Welfare. Institutions and their effects in eleven welfare states (2001). ISBN 90-377-0049-7 (\$19.95/EUR 22) (integrale vertaling van De maat van de verzorgingsstaat).

Report on the Elderly 2001 (2001). ISBN 90-377-0082-9 (EUR 34) (integrale vertaling van Rapportage ouderen 2001).

Essay Waarom blijven boeren? (2001). ISBN 90-377-0084-5 (EUR 4,50).

Doelmatigheid in de publieke sector in perspectief (2001). ISBN 90-377-0081-0 (EUR 7).

Particulier initiatief en publiek belang (2002). ISBN 90-377-0086-1 (EUR 19,90).

Uitgewerkt! (2002). ISBN 90-377-0085-3 (EUR 7).

De oplossing van de civil society (2002). ISBN 90-377-0107-8 (EUR 4,50).

Leeft Europa wel? Een verkenning van de Europese Unie in de publieke opinie en het onderwijs (2002). ISBN 90-377-0117-5 (EUR 6,80).

De veeleisende samenleving. Psychische vermoeidheid in een veranderde sociaal-culturele context (2002). ISBN 90-377-0199-1 (EUR 6,80).

Armoedebericht 2002 (2002). ISBN 90-377-0121-3 (EUR 9,90).

Kijken naar gevaren. Over maatschappelijke percepties van externe veiligheid (2002). ISBN 90-377-0120-5 (EUR 7,50)